

Forsvarets høgskole

våren 2015

Masteroppgave

Russisk regional dominans og global innflytelse

Hvilke konsekvenser har russisk hybrid krigføring for Russlands
atomvåpenstrategi?

Major Stig Taraldsen

Forord

Denne studien ble gjennomført som en del av masterstudiet ved Forsvarets stabsskole vinteren og våren 2015.

Russland har interessert meg lenge. Da jeg begynte min militære karriere på begynnelsen av 1990-tallet var fortsatt Russland den dimensjonerende fienden fra øst. Utallige timer med østlig kjenningstjeneste skulle gjøre meg i stand til å identifisere hvilke fremrykkende russiske styrker norske avdelinger sto ovenfor. Denne kunnskapen fikk jeg ikke behov for før jeg sto ovenfor russisk materiell bemannet av lokale krigsherrer under mine tre kontingenter i Afghanistan. Selv om materiellet var russisk, var det imidlertid ingenting som minnet om den disiplinerte og forutsigbare russiske invasjonstyrken jeg har brukt mesteparten av mitt voksne liv på å forberede meg på å avvise.

Ideen til denne oppgaven har utviklet seg gjennom stabs- og masterstudiet. Undervisningen på skolen har gitt meg inspirasjon til å løfte blikket fra nærsynte taktiske betraktninger om Brigade Nords fortreffelighet, til militærmaktens rolle i moderne konflikter sammen med andre virkemidler. Problemstillingen ble imidlertid ikke landet før Generalløytnant Kjell Grandhagens presentasjon av Etterretningstjenestens årlige vurdering ved Oslo militære Samfund 16. mars 2015. Hans redegjørelse for russisk tilnærming for å nå russiske målsetninger har gitt utgangspunkt for denne studien.

Mange fortjener en takk for gode innspill og tålmodighet. Målfrid Braut-Hegghammer ved IFS var den som pekte meg i riktig retning og har bidratt til innsikt i atomvåpenstrategi. Kåre Martinsen ved IFS har vært svært tålmodig som veileder og gitt gode råd. Oberstløytnant Bjørn Trygve Hansen ved FHS har gitt gode innspill til å forstå russisk hybrid krigføring basert på en forståelse av de fire maktinstrumentene. Ansatte ved biblioteket ved høyskolen har gitt meg uvurderlig hjelp i forbindelse med litteratur og referanser. En stor takk rettes til alle medstudenter og instruktører ved høyskolen som har gitt meg usminkede, ærlige og konstruktive tilbakemeldinger. Mest av alt vil jeg takke min kone Bente, for tålmodighet, støtte og språklige råd.

Stig Taraldsen

Forsvarets stabsskole 22. mai 2015

Sammendrag

Russiske myndigheter oppfattet NATOs utvidelse etter den kalde krigen som den største trusselen mot russiske overordnede målsetninger. Russlands ønsker innflytelse gjennom regional dominans og styrking av Russlands status som global stormakt. Russisk atomvåpenstrategien og russisk hybrid krigføring er de viktigste metodene for å nå de overordnede målsetningene.

Denne oppgaven redegjør først for sentrale teoretiske trekk ved atomvåpenstrategi og hybrid krigføring som to uavhengige fenomener. Deretter blir utviklingen av russisk atomvåpenstrategi og russisk hybrid krigføring mellom 1991 og 2014 studert. Overordnede spørsmål er om atomvåpenstrategien har endret seg etter den kalde krigen og om hybrid krigføring representerer noe nytt. Hensikten er å avdekke mulige konsekvenser russisk hybrid krigføring har for Russlands atomstrategi i dag.

Funnene i denne oppgaven viser at bruk av regional kjernefysisk avskrekking kan undergrave russiske målsetning om global innflytelse, og derfor er mindre egnet til å hindre NATOs utvidelse. Atomvåpenstrategier som er tilgjengelig for regional kjernefysisk avskrekking identifiseres med svake stater. Ved å vedta en slik strategi kan Russland fremstå som en mindre likeverdig globale stormakt og dermed ikke oppnå respekten Russland oppfatter at de har krav på fra vesten. Russisk hybrid krigføring kan imidlertid ha vist seg mer egnet til å avskrekke NATO-utvidelse og dermed oppnå regionale dominans.

Avgrenset til tilfellet Russland, kan oppgaven svekke påstanden om at atomvåpen vil gjøre en liten konvensjonell styrke likeverdig med en stor konvensjonell styrke, fordi store konvensjonelle styrker ikke kan brukes mot atomvåpen. Dersom en regional bruk av atomvåpen bidrar til å undergrave statusen som stormakt, kan konvensjonelle styrker kombinert med andre virkemidler fortsatt være relevant i å avskrekke en konvensjonell overlegen motstander. En russisk modernisering av de russiske konvensjonelle styrkene i tråd med den nye militærdoktrinen fra 2014 vil derfor fortsatt være relevant for Russland i å avskrekke NATOs utvidelse.

Nøkkelord: NATO utvidelse, Russland, atomstrategi, hybrid krigføring

Abstract

Russia view NATO enlargement into Russian area of interest as the greatest threat to Russian foreign policy objectives. This paper examines the development of the two main Russian approaches to achieve regional dominance and status as a respected and equal global great power. By first establishing a theoretical understanding of the two phenomena, nuclear strategy and modern hybrid warfare, this thesis discuss the development of Russian nuclear strategy and Russia hybrid warfare. The scope of the paper is to investigate hybrid warfare's significance on Russian nuclear strategy, by identifying how they separately might be appropriate in achieving Russian main foreign policy objectives and deter NATO enlargement.

The findings of this paper shows that the use of regional nuclear deterrence might undermine Russian pursuit towards global influence. The nuclear strategies available to regional nuclear deterrence is the main choice of weak nuclear states. Russia is unlikely to become a respected and equal global great power by adopting such a strategy. Russian hybrid warfare might have shown more appropriate in deterring NATO enlargement and thus achieve regional dominance.

Keywords: *NATO enlargement, Russia, nuclear deterrence, hybrid warfare*

Innholdsfortegnelse

Forord	3
Sammendrag	4
Abstract	5
Innholdsfortegnelse	6
1 Innledning	7
1.1 BAKGRUNN	7
1.2 OPERASJONALISERING	9
1.3 AVGRENSNING	9
2 Teoretisk rammeverk og metode	12
2.1 ATOMVÅPENSTRATEGI	12
2.2 HYBRID KRIGFØRING	25
2.3 TEORIOPPSUMMERING OG HYPOTESER	27
3 Metode	31
3.1 ANALYSE AV PROBLEMSTILLING	31
3.2 VALG AV METODE	31
3.3 KILDEVURDERING	33
4 Hvilke konsekvenser har russisk hybrid krigføring for russisk atomvåpenstrategi?	35
4.1 BAKGRUNN	35
4.2 UTVIKLING AV RUSSISK ATOMVÅPENSTRATEGI	36
4.3 RUSSISK HYBRID KRIGFØRING	52
5 Konklusjon og betraktninger	67
Kildeliste	71

1 Innledning

I perioden 1999 til 2009 åpnet NATO dørene for tolv nye medlemsland fra den tidligere Warszawapakten (NATO, 2012). Russiske ledere har gjentatte ganger gjort det klart at de ikke vil akseptere at landets strategiske kjerneinteresser trues av NATO, og har siden midten av 1990-tallet vært sterkt imot den vestlige utvidelsen østover (Arbatov, 2010). I den nye militær doktrinen blir NATOs militære potensiale og alliansens utvidelse identifisert som den største trusselen mot Russlands sikkerhet, interesser og målsetninger (Weitz, 2014).

Sjefen for den norske Etterretningstjenesten, Generalløytnant Kjell Grandhagen (2015), hevder at russisk utenrikspolitikk har to overordnede målsetninger. For det første ønsker Russland å dominere hele området som omfattes av samveldet av uavhengige stater (SUS). For det andre ønsker russerne å styrke Russlands status som en likeverdig og respektert global stormakt. Hensikten med disse to målsetningene er å sikre innflytelse. De er derfor nært knyttet til hverandre. Grandhagen hevder videre at atomvåpenstrategi og hybrid krigføring er de to mest fremtredende metodene Russland tar i bruk for å nå disse målene.

Russlands evne til å avskrekke Vesten med atomvåpen kan se ut til å være en videreføring av sovjetisk atomvåpenstrategi, mens innføringen av russisk hybrid krigføringen kan også innebærer noe nytt. Putins nylige innrømmelser om russisk involvering i Ukraina i forkant av annekteringen av Krim, samtidig som han bekrefter at bruk av atomvåpen ble vurdert for å hindre vestlig involvering, tyder på at disse to metodene kan ha en strategisk eller taktisk sammenheng for russiske beslutningstakere. Oppgaven vil derfor forsøke å besvare følgende problemstilling:

- *Hvilke konsekvenser har russisk hybrid krigføring for Russlands atomvåpenstrategi?*

1.1 Bakgrunn

Russland har vist økende evne og vilje til å bruke militærmakt på en stadig mer aggressiv måte for å sikre russiske interesser i regionen. Den presumptivt kvalitativt og kvantitativt overlegne NATO-alliansen har vært avventende med å gi en militær respons. I 2008 erklærte NATO-toppmøtet en ambisjon om fremtidig medlemskap for Georgia og Ukraina (NATO, 2008), samtidig ble NATO redusert til en passiv tilskuer da Russland senere samme år innledet militære operasjoner i Georgia (Mearsheimer, 2014).

En konsekvens av dette ble at NATO endret sitt strategiske konsept i 2010, der en helhetlig tilnærming skulle fokusere på utviklingen av alliansen mot kjerneoppgavene kollektivt forsvar,

krisehåndtering og samarbeid for sikkerhet (NATO, 2010). Kollektivt forsvar skal sikre medlemslandenes territoriale integritet, mens krisehåndtering og samarbeid for sikkerhet gjennom partnerskap med spesielt Georgia, Ukraina og Russland skal hindre at kriser utvikler seg (NATO, 2010). Til tross for dette erklærte den russiske presidenten Vladimir Putin i strid med folkerettslige prinsipper i midten av mars 2014, at Krimhalvøya rettmessig tilhørte russisk territorium og ikke lenger var en del av Ukraina (Mearsheimer, 2014).

I forkant av NATO toppmøte i Wales i september 2014, der NATOs respons på Russlands adferd ovenfor Ukraina skulle være et av de viktigste temaene, minnet Putin på at Russland fortsatt er en av de største atommakter i verden (Parfitt & Freeman, 2014). På årsdagen for annekteringen av Krim sendte den viktigste offisielle statlige russiske TV-kanalen *Rossiya 1* et over to og en halv time langt intervju med Putin (BBC, 2015). Under tittelen «*Crimea - Road to the motherland*» forsvarte Putin annekteringen av Krimhalvøya året før. Under intervjuet går Putin langt i å bekrefte at russisk involvering i Ukraina har vært større enn Russland tidligere har innrømmet. Putin gjør et stort poeng av at han personlig var sentral i ledelsen av operasjonene i nabolandet. Putin bekreftet også at han var klar til å ta i bruk alle tilgjengelige midler for å hindre vestlig involvering i krisen, inkludert å sette de russiske kjernefysiske styrkene på kampberedskap (BBC, 2015).

Putins uttalelse har fått stor oppmerksomhet i Vesten. Generalløytnant Grandhagen uttalte at Putins beskrivelse av hvordan han var forberedt på å iverksette en høyere beredskap for atomstyrkene etter annekseringen av Krim, var svært oppsiktsvekkende (Bondø, 2015). Basert på reaksjonen på Putins uttalelser kan det synes som om atomvåpenstrategien og den hybride krigføringen er tettere integrert enn Vesten tidligere har trodd (Buckley, 2015; Kruse, 2015; Sharkov, 2015)

Grandhagen tegnet i sitt årlige foredrag, 16. mars 2015 i Oslo Militære Samfund, et bilde av Russland der russiske myndigheter har fått økt tillit til sine militære virkemidler (Grandhagen, 2015). For det første vil atomvåpen fortsatt utgjøre fundamentet i russisk avskrekkingstrategi. Evnen til avskrekking videreføres gjennom modernisering og utskiftning av både kjernevåpen og tilhørende leveringsmidler, og i løpet av det neste tiåret vil de fleste systemene fra sovjettiden være byttet ut. For det andre peker han på at de russiske væpnede styrkene har fått betydelig bedret reaksjonsevne. Dette understøttes av et nytt forsterkningskonsept basert på stående reaksjonsstyrker og hurtig deployering som sikrer strategisk styrkeoverføring og maktprojeksjon (Grandhagen, 2015).

Russland har også tatt i bruk en rekke forskjellige statlige virkemidler i et omfang og med en helhetlig koordinasjon som Vesten tidligere ikke har sett (Buckley, 2015). En rekke åpne og skjulte militære, paramilitære og sivile tiltak har blitt implementert i en integrert tilnærming som sikrer russisk påvirkning og interesser i kriser (NATO, 2014). Denne kombinasjonen av klassisk militærmakt og ukonvensjonelle midler har fått benevnelsen hybrid krigføring (Grandhagen, 2015).

Situasjonen i Ukraina er i skrivende stund fortsatt under utvikling. Funn og tolkninger i denne studien vil derfor nødvendigvis være tentative.

1.2 Operasjonalisering

Jeg vil besvare problemstillingen ved først å redegjøre for sentrale trekk ved atomvåpenstrategi og hybrid krigføring som to uavhengige fenomener. Deretter vil jeg studere hvordan russisk atomvåpenstrategi og russisk hybrid krigføring har utviklet seg. Sentrale spørsmål vil være om atomvåpenstrategien har vært uendret og om hybrid krigføring representerer noe nytt. Til slutt vil jeg sammenligne funnene og se hvilke konsekvenser hybrid krigføring har for russisk atomvåpenstrategi.

I kapittel 2 vil jeg redegjøre for det teoretiske rammeverket for fenomenene atomvåpenstrategi og hybrid krigføring. I kapittel 3 vil jeg redegjøre for de metodiske vurderingene som er gjort i arbeidet med oppgaven. I kapittel 4 vil jeg drøfte sentrale utviklingstrekk i russisk atomvåpenstrategi etter 1991. Videre vil jeg i kapittel 4 drøfte sentrale utviklingstrekk i russisk hybrid krigføring i samme periode. I kapittel 5 vil jeg konkludere gjennom å sammenligne funnene for å besvare problemstillingen.

1.3 Avgrensning

Begrepet hybrid krigføring blir brukt i ulike sammenhenger, særlig i forbindelse med Ukraina-konflikten, samtidig som det mangler en enhetlig definisjon. Det primære fokuset for denne oppgaven er å studere om russisk hybrid krigføring har konsekvenser for russisk atomvåpenstrategi. Jeg har derfor ikke funnet plass i denne oppgaven til å studere alle forgreninger av begrepet hybrid krigføring. Siden mitt fokus er Russlands tilnærming til et hybrid krigføringskonsept, vil jeg avgrense oppgaven til å studere den delen av debatten der staten er den utøvende aktøren. Jeg vil ikke se på anvendelse av begrepet hybrid krigføring der ikke-statlige

aktører utfører irregulære krigføring uten at dette er integrert med en stats øvrige virkemidler. Dette faller inn under begrepet opprørsbekjempelse.

Putins uttalelser peker på at den russiske presidenten har en sentral rolle innenfor utviklingen av både atomvåpenstrategi og hybrid krigføring. Jeg vil derfor vurdere utviklingstrekkene i kapittel 4 basert på presidentperiodene til Jeltsin, Putin og Medvedev.

Forholdet til Vesten preges av Russlands oppfatning av at Vesten blander seg inn i andre lands interne politikk (Etterretningstjenesten, 2015). Russland ser med misnøye og bekymring på en videre utvidelse av NATO østover og endring i militære kapasiteter som påvirker russisk avskrekkingsevne. Det europeiske missilforsvaret¹ kan potensielt endre dynamikken i atomvåpenstrategi mellom Russland og NATO. Jeg vil ikke studere det europeiske missilforsvaret inngående, men fokusere på de prinsipielle egenskapene ved et missilforsvar som kan påvirke Russland til å endre atomvåpenstrategi.

Den russiske hybride krigføringen vil bli studert gjennom et utvalg av tre konflikter der Russland har vært involvert. Det er det hybride ved konfliktene jeg er interessert i. Dette vil derfor ikke være en studie av ulike kamphandlinger, men en overordnet tilnærming der det er kombinasjonen av ulike militære og sivile virkemidler integrert i en helhetlig tilnærming som er fokuset.

Russland bruker både insentiver og press for å få flere SUS-land til å slutte seg til integrasjonsprosjektet for å hindre samarbeid med EU (Etterretningstjenesten, 2015). Russland har lyktes med å opprette en tollunion og en euroasiatisk økonomisk union formet etter modell fra EU. Selv om økonomiske virkemidler antas å ha en rolle i hybrid krigføring vil ikke dette være det primære fokuset for studien. I diskusjonskapittelet kommer jeg tilbake til hvordan Russland bruker økonomisk press ovenfor SUS-landene, men jeg vil ikke gå nærmere inn på hvordan tollunionen, eller den euroasiatiske økonomiske unionen er organisert.

Videre har Russland styrket sitt samarbeid med Kina i internasjonale spørsmål (Etterretningstjenesten, 2015). Selv om sannsynligheten for en nær allianse er lav vil en slik allianse i henhold til Barry Posen (2009) kunne være en trussel mot amerikansk hegemoni. I diskusjonskapittelet kommer jeg inn på Kina og Russlands tidvis sammenfallende interesser som kan brukes som et politisk virkemiddel. Jeg vil derimot ikke studere det bilaterale forholdet mellom

---

¹ European Ballistic Missil Defence

Russland og Kina inngående, da det er hvordan Russland skal nå sine målsetninger ovenfor Vesten som er mitt fokus i denne oppgaven.

En utfordring for denne oppgaven har vært kildetilfanget. Etter den kalde krigen har litteraturen om atomvåpen vært preget av nedrustning, ikke-spredning og terrorisme. En stor grad av denne litteraturen har ikke vært relevant for min studie, og jeg har derfor avgrenset meg til noen få, men sentrale kilder som omtaler utviklingen av russisk atomvåpenstrategi. Russisk hybrid krigføring er et nytt begrep. Jeg har vektlagt NATO toppmøtets tilnærming. Dette har preget utvalget av kilder til noen få, men sentrale forfattere.

I denne oppgaven blir begrepet *svake* stater benyttet. Begrepet svake stater dukker ofte opp sammen med *mislykkede*- eller *kollapsede* stater. Jeg oppfatter ikke at det er den betydningen Scott D. Sagan (1997) legger i begrepet, snarere at en svak stat er *svakere* enn den staten den konkurrerer mot. Denne studien vil derfor ikke gå inn på en diskusjon om mislykkede eller kollapsede stater. Begrepet forstås dermed i denne oppgaven som en kategori av stater som ikke kvalifiserer til å bli aksepterte som fullverdige globale stormakter.

Jeg har benyttet nettsidene til *Federation of American Scientist*² (FAS), *Bulletin of the Atomic Scientists*³ og *Stockholm International Peace Research Institute*⁴ (SIPRI), hvor jeg har funnet nyttig informasjon. Dette er imidlertid ikke en studie av ulike russiske atomvåpensystemer. Det er de prinsipielle egenskapene ved atomvåpen og hvordan Russland kan applisere disse inn i en atomvåpenstrategi for å nå sine målsetninger som er fokuset for denne oppgaven. Denne studien vil derfor med få unntak være blottet for oppramsing av typebetegnelse på russiske atomvåpen og tilhørende systemer.

---

² <http://fas.org/>

³ <http://thebulletin.org/>

⁴ <http://www.sipri.org/>

2 Teoretisk rammeverk og metode

Denne studien har til hensikt å undersøke hvilke konsekvenser russisk hybrid krigføring har for Russlands atomvåpenstrategi. I dette kapittelet blir det teoretiske grunnlaget for oppgaven belyst. Først blir det redegjort for strategibegrepet, deretter vil det bli presentere tre teoretiske modeller som ut fra ulike perspektiver kan forklare motiver bak atomvåpenstrategier. Videre vil den teoretiske tilnærmingen til hybrid krigføring bli belyst. Til slutt vil jeg presentere oppgavens hypoteser og forskningsmodell.

2.1 Atomvåpenstrategi

Det er mange forhold en stat må vurdere ved bruk av atomvåpen. Blant annet når og hvordan de skal benyttes, mot hvilke mål og hvem som har myndighet til å utløse kapasiteten (Narang, 2010, s. 41). Vipin Narang (2010) kaller dette *nuclear posture*, som er en operasjonalisering av den nukleære kapasiteten i en operasjonell doktrine eller atomvåpenstrategi. Ulike atomvåpenstrategier vil påvirke en stats evne til å avskrekke forskjellige typer konflikter (Narang, 2010). En strategi består av målsetninger, midler og metode, og beskriver sammenhengen mellom dem (Høiback, 2011). Narangs definisjon av *nuclear posture* fokuserer hovedsakelig på metoden, og i liten grad på målsetningene eller midlene.

Først vil egenskapene ved atomvåpen som middel basert på en kategorisering av strategiske- og ikke-strategiske atomvåpen i et globalt og regionalt perspektiv bli definert. Deretter vil strategibegrepet bli belyst, før begrepet atomvåpenstrategi blir definert. Videre vil det bli redegjort for fem prinsipielt forskjellige atomvåpenstrategier. Til slutt vil oppgaven ta for seg perspektiver som kan forklare motivasjonen bak ulike målsetninger for atomvåpenstrategiene.

2.1.1 Egenskaper ved russiske atomvåpen

Russland har et enormt arsenal av ulike atomvåpen, men det eksakte antallet er ikke kjent. Russiske myndigheter har ikke vært villig til å avsløre hverken antall eller lokalisering av atomvåpnene (Kristensen & Norris, 2012). Hans M. Kristensen og Robert S. Norris (2013) hevder at Sovjetunionen på høyden hadde en beholdning på 40 159 atomvåpen i 1986, hvorav 29 154 trolig ble overtatt av Russland i 1991 (Kristensen & Norris, 2013, s. 78). I dag antas det at Russlands beholdning utgjør i overkant av 8000 atombomber, hvorav litt over 4 500 er operative. De øvrige er trolig lagret i påvente av destruksjon. Omtrent halvparten av de operative våpnene antas å være ikke-strategiske (Kristensen & Norris, 2012, s. 50).

Det er ingen omforent definisjon av hva som faller inn under strategiske eller ikke-strategiske atomvåpen (Kristensen & Norris, 2012, s. 45-46). Ikke-strategiske atomvåpen omtales som

kortdistanse-, taktiske-, teater- eller regionale atomvåpen, mens strategiske atomvåpen omtales som *interkontinentale* eller *globale* atomvåpen. En ofte brukt definisjon er at ikke-strategiske atomvåpen er atomvåpen som ikke omfattes av de strategiske nedrustningsforhandlingene. Utfordringen med en slik definisjon er at dagens rustningskontroll kun omfatter operative strategiske atomstridshoder utgruppert på strategiske plattformer. Den omfatter ikke tusenvis av strategiske atomstridshoder som antas å være på lager. Derfor er en slik definisjon tettere knyttet opp til plattformen som skal levere atomstridshodet enn selve atomstridshodet. En annen definisjon er knyttet til rekkevidde, som antyder at ikke-strategiske atomvåpen har kortere rekkevidde, mens strategiske atomvåpen har lang eller interkontinental rekkevidde. Denne definisjonen er også tettere knyttet til plattformen enn selve stridshodet. Enkelte atomvåpen kan leveres av både strategiske plattformer med lang rekkevidde og ikke-strategiske plattformer med kort rekkevidde. Samtidig betegner flere nye atomvåpenstater deres egne kortdistansesystemer som strategiske. Under den kalde krigen var russiske ikke-strategiske atomvåpen tenkt brukt innenfor et taktisk avgrenset område eller teater, mot militære mål i de ulike regionale militære kommandoenes ansvarsområder. Taktisk bruk skulle hindre eskalering til bruk av strategiske atomvåpen. En slik inndeling kan imidlertid fremstå som overflødig, fordi enhver bruk av atomvåpen vil ha strategiske konsekvenser og derfor være strategisk av natur.

Russland har valgt å beholde inndelingen mellom strategiske og ikke-strategiske atomvåpen. Dmitry Adamskys (2013) inndeling av atomvåpen legges derfor til grunn. Adamsky hevder at tradisjonelt tillegges russiske atomvåpen to roller i russisk avskrekkingsstrategi (Adamsky, 2013, s. 1-2). Strategiske atomvåpen skal primært bidra til å avskrekke andre atommakter fra å bruke atomvåpen mot Russland og har et globalt perspektiv. Ikke-strategiske atomvåpen skal avskrekke konvensjonelt overlegne stater fra å gjennomføre et eksistensielt konvensjonelt angrep på Russland og har et regionalt perspektiv. Begge tankesettene har røtter i sovjettiden.

2.1.2 Strategibegrepet

Strategi er et verktøy til hjelp for å definere, forme og forstå krig (Strachan, 2010). På bakgrunn av dette vil oppgaven redegjøre kort for strategibegrepet, og deretter vil strategibegrepet knyttes opp mot betydningen av atomvåpen. Til slutt vil en egen definisjon av atomvåpenstrategi bli utledet.

Hensikten med strategi er å gi staten et redskap og en metode for å ha kontroll og gi retning i krig og konflikt (Strachan, 2010). Strategi skal dermed bidra til å gjøre militærmakt anvendbar for

staten slik at den kan oppnå sine politiske mål. Strategi er derfor ikke militærmakt eller politiske mål alene, men det som knytter disse sammen.

Harald Høiback (2011) definerer strategi *som en fornuftig balanse mellom mål, middel og metode, ofte i en situasjon preget av konkurranse* (Høiback, 2011, s. 40) Målene må være realistiske, konsistente, kommuniserbare og registrerbare. Aktøren må ha en grad av kontroll over midlene, samtidig som han må ha en forståelse av hvordan midlene kan anvendes. Aktøren må også ta hensyn til at fornuften i aktørens trekk avgjøres av hva motstanderen gjør, og motsatt.

Militærteoretikeren Karl von Clausewitz definerte krig som en *forlengelse av politikk med andre midler*⁵ (Clausewitz, 1880, s. 77). Utgangspunktet for Clausewitz var å gjøre rede for de kreftene som gjør det vanskelig å få virkemiddelet krig og politiske målsetninger til å passe sammen. Han hevdet at bruken av militære maktmiddel alltid må underordnes politiske målsetninger, og aldri bli et formål i seg selv (Clausewitz et al., 1993). Ofte vil det imidlertid ikke være nødvendig å gå til krig for å nå de politiske målsetningene (Art & Waltz, 2009). Trusler om bruk av militærmakt kan i mange tilfeller ha samme effekt som virkelig bruk av den. Siden 1945 er det nettopp potensialet atomvåpen har for avskrekking som har vært kjernen i ulike atomvåpenmakters valg av tilnærming for å nå sine målsetninger (Strachan, 2010). En atomvåpenstrategi knytter dermed atomvåpen til politiske målsetninger gjennom å velge en metode for å avskrekke en motstander fra å hindre staten i å nå sine mål.

Jeg legger Høibacks definisjon til grunn når jeg skal utlede en definisjon for atomvåpenstrategi basert på Clausewitz definisjon av krig, Narangs *nuclear posture*⁶ og Adamskys kategorisering av atomvåpen⁷. Min definisjon blir dermed:

Atomvåpenstrategi er en fornuftig balanse mellom politiske målsetninger, beholdning av strategiske- og ikke-strategiske atomvåpen og en metodisk tilnærming til når og hvordan de skal benyttes, hvilke regionale eller globale mål de skal brukes mot og hvem som har myndighet til å utløse kapasiteten i en situasjon preget av konkurranse.

---

⁵ Oversatt fra *Vom Kriege* 1880 utgaven. Min oversettelse sammenfaller med Michael C. Howard og Peter Parets tolkning fra 1993 (Clausewitz, Howard, & Paret, 1993)

⁶ *Nuclear posture* er en operasjonalisering av den nukleære kapasiteten i en operasjonell doktrine eller atomvåpenstrategi. Den beskriver når og hvordan atomvåpen skal benyttes, mot hvilke mål og hvem som har myndighet til å utløse kapasiteten Ulike atomvåpenstrategier vil påvirke en stats evne til å avskrekke forskjellige typer konflikter (Narang, 2010, s 41).

⁷ Strategiske atomvåpen skal primært bidra til å avskrekke andre atommakter fra å bruke atomvåpen mot Russland og har et globalt perspektiv. Ikke-strategiske atomvåpen skal avskrekke konvensjonelt overlegne stater fra å gjennomføre et eksistensielt konvensjonelt angrep og har et regionalt perspektiv (Adamsky, 2013, s 1-2)

2.1.3 Fem ulike atomvåpenstrategier

En stat har ifølge Stephen J. Cimbala (2010) valget mellom fem prinsipielt forskjellige kjernefysiske strategier⁸, henholdsvis *gjensidig avskrekking*, *kjernefysisk overlegenhet*, *forsvarsdominans*, *avskaffelse* og *spredning*. Ved å ta utgangspunkt i Cimbalas atomvåpenstrategier vil jeg, gjennom å studere utviklingen av russisk atomvåpenstrategi, kunne avdekke om det er grunnlag for å hevde at Russland har endret mål, middel eller metode i sin atomvåpenstrategi etter 1991.

Den første strategien, *gjensidig avskrekking*, bygger på avskrekking gjennom gjensidig sikker ødeleggelse (Cimbala, 2010, s. 10). Gjensidig avskrekking legger til grunn at to eller flere stater har skaffet seg tilstrekkelig evnen til å kunne overleve et kjernefysisk angrep, for deretter å kunne angripe tilbake med egne atomvåpen. En potensiell kjernefysisk motstander blir gjort kjent med at uavhengig av hvordan eller hvor overraskende et angrep med atomvåpen er, vil angrepet bli besvart med et uakseptabelt nivå av ødeleggelse. Beslutningstakerne i kjernefysiske stater vil være kjent med at det er tilnærmet umulig å vinne en kjernefysisk krig, eller å kunne overleve til en akseptabel kostnad. En slik strategi vil derfor kjennetegnes av stillstand, der alle parter vil være avskrekket fra å bruke atomvåpen av frykt for at atomvåpen skal bli brukt mot dem selv. Et eksempel på et slikt regime er det bipolare forholdet mellom USA og Sovjetunionen, som definerte den kalde krigen.

Den andre strategien, *kjernefysisk overlegenhet*, kjennetegnes av at en stat har skaffet seg evnen til å kunne gjennomføre et angrep med atomvåpen ustraffet (Cimbala, 2010, s. 13-14). Vanligvis innebærer dette at en angriper kan ødelegge tilstrekkelige deler av gjengjeldelseskapasiteten til en motstander slik at han nektes en effektiv evne til å besvare angrepet. En effektiv gjengjeldelseskapasitet vil kunne påføre en angriper så store ødeleggelser at angriperen vil vurdere kostnaden som uakseptabelt. Siden det kun er behov for et fåtalls atomvåpen for å kunne påføre betydelige ødeleggelser, vil kravene til kjernefysisk overlegenhet være svært høye. Et gjengjeldelsesangrep trenger kun å bestå av et titalls atombomber som sprenges over flere byer for å påføre en uakseptabel ødeleggelse på de fleste antatte angripere. Atomvåpenstater vil derfor bare kunne angripe ikke-kjernefysiske stater ustraffet, forutsatt at disse ikke er alliert med andre atomvåpenstater. Et eksempel på en slik strategi er USA, som mellom 1945 og de sovjetiske

---

⁸ Cimbala kaller dette potensielle fremtidige kjernefysiske *regimer*, og gjenspeiler forholdet mellom atomstater (Cimbala, 2010, s. 9).

prøvesprengningene i 1949, var den eneste staten i verden med evne til å gjennomføre et atomangrep uten motpol som kunne straffe dem.

Den tredje strategien, *forsvarsdominans*, vil si at en stat gjør antatte angriperes atomvåpen irrelevante gjennom å etablere ulike mottiltak (Cimbala, 2010, s. 21). En tilnærming kan være å etablere evnen til å uskadeliggjøre atomvåpnene før de detonerer i sine tiltenkte mål, eller å beskytte potensielle mål mot virkningen av atomvåpen. Et eksempel på dette er USAs forslag til et ballistisk missilforsvar i Europa, som skal kunne skyte ned fremtidige iranske missiler mot Europa og USA.

Avskaffelse av atomvåpen er en fjerde strategi (Cimbala, 2010, s. 25). Dersom en stat ikke lenger opplever en trussel fra andre atomvåpenstater, vil rasjonalet for å beholde dem forsvinne. Fordi atomvåpen er rettet mot å avskrekke andre atomvåpenstater fra å bruke atomvåpen mot en selv, vil ikke andre atomvåpenstater kunne avskrekke en stat uten atomvåpen fordi det ikke er noe å avskrekke⁹. Da trusselen Sør-Afrika opplevde fra Sovjetunionen og deres allierte i Afrika forsvant på starten av 1990-tallet, valgte Sør-Afrika å ødelegge sitt arsenal i 1991 (Sagan, 1997). Ukraina, Kazakhstan og Hviterussland valgte også å kvitte seg med sine atomvåpenarsenal da Sovjetunionen ble oppløst i 1991.

Den femte strategien går ut på å *spre* atomvåpen til andre stater (Cimbala, 2010, s. 25). Dersom flere stater er i stand til å gjengjelde et atomangrep, vil ingen kunne gjennomføre et kjernefysisk angrep ustraffet. Atomvåpen vil derfor ha en stabiliserende effekt og hindre bruken av atomvåpen. Imidlertid legger denne oppgaven til grunn at å *spre* må forstås som ikke bare den fysiske evnen til selv å kunne gjengjelde et atomvåpenangrep. Å spre inkluderer i denne sammenhengen også den evne ikke-atomvåpenstater oppnår ved *utvidet kjernefysisk avskrekking* gjennom allianser med atomvåpenmakter.

Oppgaven vil nå se på mulige modeller som kan forklare motivasjonen bak ulike målsetninger som kan påvirke valg av atomvåpenstrategi.

2.1.4 Tre teoretiske perspektiver på atomvåpenstrategi

Maktstrukturen i det internasjonale system, både globalt og regionalt, legger føringer for hvordan de enkelte stater definerer sine nasjonale interesser i forhold til andre stater, og hvilke metoder de

---

⁹ Russland har forsøkt å avskrekke ikke-atomvåpen stater. Blant annet har den russiske ambassadøren i Danmark, Mikhail Vanin, hevdet at danske skip kan bli mål for russiske atommissiler dersom Danmark slutter seg til NATOs missilforsvar (Torset, 2015). Cimbals perspektiv er å avskrekke bruk av atomvåpen mot en selv.

anvender for å beskytte dem (Kjølberg & Jeppesen, 2001). Logikken bak ulike aktørers adferd vil derfor variere avhengig av hvordan den internasjonale maktstruktur fortøner seg fra ulike ståsteder. Ulike aktører vil oppfatte situasjoner forskjellig og vil generere ulike strategier for å ivareta sin sikkerhet.

Under den kalde krigen ble atomvåpenstrategi en strategi for overtalelse (Strachan, 2010). Atomvåpenstrategien skulle forhindre krig gjennom avskrekking. Besittelsen av atomvåpen endret dermed tilnærmingen til strategi, fra hvordan krig kan nå politiske målsetninger gjennom seier på slagmarken, til hvordan unngå krig ved å overtale en motstander til ettergivelse gjennom å utnytte en potensiell styrke. Med utgangspunkt i Scott Douglas Sagans (1997) perspektiver vil jeg se på tre modeller som kan forklare ulike motiver bak målsetninger i atomvåpenstrategi.

Atomvåpen har ikke blitt brukt siden Hiroshima og Nagasaki i 1945, allikevel har antall stater som har anskaffet atomvåpen økt (Sagan, 1997). Den tradisjonelle tilnærmingen for å forklare atomvåpenenes betydning er fra et sikkerhetsperspektiv, der motivet er å ivareta nasjonal sikkerhet mot eksterne trusler. Ifølge Sagan (1997) finnes det ytterligere to modeller, som kan bidra til å forklare motivasjonen stater har for å anskaffe, beholde og avskaffe atomvåpen. Disse to kaller han innenriksmodellen og normmodellen. I tillegg til det tradisjonelle motivet for atomvåpen, mener Sagan at både innenrikspolitiske hensyn og symbolverdien for et lands utvikling og identitet kan være viktige motiver for å forklare rasjonale bak atomvåpen.

Sagan mener at ved å fokusere kun på sikkerhetsmodellen får man et upresist bilde av staters motiver for atomvåpen (Sagan, 1997). De tre modellene er ifølge Sagan komplementære, men at man vil finne de mest vektete argumentene i sikkerhetsmodellen når man ser på de største kjernefysiske arsenalene og insentivet for anskaffelsen. Jeg vil derfor først redegjøre grundig for sikkerhetsmodellen, og deretter redegjøre kort for innenriksmodellen og normmodellen.

Sikkerhetsmodell

Sikkerhetsmodellen som forklaring på hvorfor stater har atomvåpen fokuserer på overlevelse og trusler (Sagan, 1997). Den bygger på et neorealistisk statsvitenskapelig syn, der stater befinner seg i et anarkistisk internasjonalt system, og må derfor selv sørge for sin suverenitet og nasjonale sikkerhet. På grunn av de enorme ødeleggende kreftene i atomvåpen, må en stat opprettholde og balansere sitt arsenal ovenfor enhver rivaliserende stat som utvikler atomvåpen.

Kenneth Waltz er den mest fremtredende talsmannen for sikkerhetsmodellen. Waltz (2013) mener at atomvåpen fortsatt har en avskrekkende effekt, og at stater som har atomvåpen vil være

motvillige til å utfordre hverandre (Sagan & Waltz, 2013). Hvis en atommakt handler aggressivt ovenfor en ikke-atommakt vil det være for farlig for andre atommakter å bruke militærmakt mot den aggressive staten, og de vil derfor bare kunne ta i bruk politiske, økonomiske eller sivile tiltak. Dersom det skulle bryte ut en begrenset krig mellom to atommakter, vil det være meget usannsynlig at en slik konflikt eskalerer. En opptrapping som truer en motstanders kjerneinteresser, spesielt en invasjon av motpartens hjemland med konvensjonelle styrker, ville være for risikabel. Men hvis et lands kjerneinteresser faktisk var truet, ville ikke det føre til en massiv opptrapping. Atomvåpen ville i stedet bli brukt som en effektiv oppvekker, ved at en begrenset bruk av noen få stridshoder trolig ville føre til en rask de-eskalering. Ifølge Waltz er det derfor usannsynlig at en konflikt mellom atommakter vil eskalere til en atomkrig (Sagan & Waltz, 2013).

Besittelse av atomvåpen i seg selv hos en motstander vil ha en avskrekkende effekt (Sagan & Waltz, 2013). Waltz mener at selv en lav sannsynlighet for å kunne utføre et svært ødeleggende angrep med atomvåpen er tilstrekkelig for å avskrekke så lenge sannsynligheten til å gjengjelde fortsetter etter et potensielt fiendtlig angrep. Alle atommakter vil derfor bli avskrekket av en annen stats gjengjeldelsesevne. Selv svake og fattige atommakter vil da kunne avskrekke selv de sterkeste atommakter. Fordi ingen stater kan forvente å lykkes med et avvæpnende angrep mot en atommakt med evne til gjengjeldelse, er sammenligning av styrker irrelevant. En minimal avskrekkende evne er like effektiv for å forhindre et angrep som en maksimal avskrekkende evne. Atombomben er derfor den faktoren som har størst strategisk utligningsverdi i internasjonal politikk. Ikke bare er en liten kjernefysisk styrke like god som en stor en, men bare tilstedeværelsen av atomstyrker gjør kvalitative og kvantitative forskjeller i konvensjonelle styrker irrelevant. Atomvåpen utligner fordelene ved konvensjonell overlegenhet, fordi en eskalering i bruk av konvensjonelle styrker risikerer å bli møtt med et kjernefysisk angrep. Waltz hevder derfor at med tilstedeværelsen av atomvåpen vil ikke bare en liten gjengjeldelsesevne være likeverdig med en stor gjengjeldelsesevne, men en liten konvensjonell styrke vil være likeverdig med en stor konvensjonell styrke, fordi store konvensjonelle styrker ikke kan brukes mot atomvåpen.

For det videre studiet innebærer et slikt perspektiv at en atommakt kun kan ta i bruk politiske, økonomiske eller sivile tiltak ovenfor en annen atommakt, og at verken størrelsen på den atomvåpenarsenalet eller den konvensjonelle styrken har noen betydning. For det første oppnås avskrekking gjennom en tilstrekkelig gjengjeldelsesevne. Et overdimensjonert atomvåpenarsenal må derfor forklares ut fra andre motiver enn å ivareta nasjonal sikkerhet mot eksterne trusler. For

det andre må utviklingen av en konvensjonell styrke forklares ut ifra andre motiver enn å kunne stå imot en overlegen konvensjonell motstander dersom en troverdig gjengjeldelsesevne er tilstede.

Sagan¹⁰ (2013) peker på to utfordringer ved sikkerhetsmodellen som kan bidra til å forklare konsekvensene av russisk hybrid krigføring. For det første vil det å skape en trussel om gjengjeldelse være utfordrende for en underlegen aktør eller svake stater. I denne oppgaven forstås en svak stat, som en stat som er *svakere* enn de statene den ønsker å oppnå respekt og likeverd ovenfor. For det andre vil en eksplisitt trussel skape et sikkerhetsdilemma. Jeg vil først redegjøre for utfordringene til svake stater, deretter vil jeg se nærmere på sikkerhetsdilemmaet.

Svake stater utfordrer Waltz sin konklusjon om den stabiliserende effekt atomvåpen har på internasjonal fred. Waltz (2013) hevder at en strategi basert på gradvis spredning vil føre til at alle er avskrekket like mye, og ingen vil våge å starte en krig på grunn av konsekvensene. I en slik verden vil kun begrensede kriger kunne bli utkjempet og sannsynligheten for krig mellom atommakter er tilnærmet lik null. Sagan hevder at en slik tilnærming ikke holder vann fordi faren for menneskelig svikt er stor. Ulykker og misforståelser kan oppstå med katastrofale følger. Waltz legger derimot til grunn at aktørene er rasjonelle stater og at staten derfor vil implementere systemer for at uhell og misforståelser ikke skal skje (Sagan & Waltz, 2013). Strategiene til Cimbala legger alle til grunn en rasjonell stat med sentralisert myndighet til å utløse bruken av atomvåpen, samt at atomvåpen primært skal avskrekke et atomangrep gjennom trusselen om gjengjeldelse (Cimbala, 2010). Sagan hevder at en svak stat kan velge å kombinere (1) å fremstå som irrasjonell, (2) innføre en desentralisert myndighet og (3) rettet avskrekkingen mot en konvensjonell trussel (Sagan & Waltz, 2013). Oppgaven vil studere to mulige strategier basert på disse kombinasjonene.

Svake stater kan søke alliansepartnere med atomvåpen for å kunne true med gjengjeldelse (Sagan, 1997). En slik atomvåpenstrategi kaller Narang *katalytisk* (Narang, 2010, s. 41-43). En svak stat er avhengig av både tvetydighet rundt egen atomvåpenkapasitet og en tredjepart, som blir katalysert til å gripe inn med militær eller diplomatisk assistanse for å unngå at atomvåpen blir tatt

---

¹⁰ Francis J. Gavin (2012) kritiserer både Waltz og Sagan (Gavin, 2012). Han hevder at de ikke utgjør noe alternativ til hverandre, og mener derfor at debatten mellom dem heller ikke er reell. Samtidig legger Gavin spesielt vekt på at erfaringene med atomvåpenstrategi bygger på et begrenset historisk tilfang, der utvalget av tilfeller i debatten ensidig bygger opp under Waltz forholdsvis enkle argumentasjon.

i bruk. Denne formen for operasjonalisering krever sentralisert kontroll av atomvåpen. Grunnet usikkerheten om landets faktiske kapasitet, er ikke antall atomvåpen eller hvorvidt de i det hele tatt fungerer essensielt. Det viktige er å anspore en tredjepart til å gripe inn. Særtrekket ved denne formen er at avskrekkingen ikke er rettet direkte mot motstanderen, men mot tredjeparten for å fremkalle involveringen. Pakistans avgjørelse om å anskaffe atomvåpen er et eksempel på dette. Avgjørelsen ble motivert av nederlaget etter den siste krigen mot India i 1971. Hensikten med anskaffelsen var å avskrekke India fra et angrep som ville redusere Pakistans størrelse ytterligere, eller i verste fall fjerne Pakistan fra kartet. Til tross for at atomvåpnene ikke ble testet før 1997 erklærte Pakistan seg selv som en atomvåpenstat i 1987. Ved å involvere USA, ble krisen mellom India og Pakistan hindret fra å eskalere.

For svake stater er det imidlertid en utfordring hvorvidt alliansepartneren virkelig vil garantere for gjengjeldelse, siden alliansepartneren vil frykte å bli trukket inn i en atomvåpenkonflikt med den angripende part (Sagan, 1997). Alliansepartneren kan også miste interesse eller ikke lenger se verdien av samarbeidet med den svake staten. Igjen er Pakistan et relevant eksempel. På begynnelsen av 1990-tallet ville ikke USA lenger være Pakistans velgjører etter at Sovjetunionen trakk seg ut av Afghanistan (Narang, 2010). Da India i 1998 utførte atomvåpentester, førte det til at Pakistan gjennomførte sine egne tester samme året, fordi de ikke lenger stolte på sikkerhetsgarantien fra USA.

Svake stater kan benytte kjernefysiske våpen som svar på trusselen fra en stat med konvensjonell militær overlegenhet (Sagan, 1997). En slik strategi kaller Narang *asymmetrisk eskaleringsstrategi* (Narang, 2010, s. 44-45). Denne strategien baserer seg på et hurtig og asymmetrisk førsteangrep med atomvåpen mot et konvensjonelt angrep for å avskrekke. Denne strategien forutsetter en desentralisert myndighet og at atomvåpnenes utgrupperingsmønster er kjent for motstanderen. Samtidig må strategien ta høyde for å overleve et gjengjeldelsesangrep for å være troverdig. Pakistan erklærte etter gjennomføringen av prøvesprengningene i 1998, at et hvert konvensjonelt angrep fra India ville bli møtt med bruk av atomvåpen. Gjennom å endre sin atomvåpenstrategi lyktes Pakistan med å avskrekke et overlegent India fra å bruke både konvensjonell- og kjernefysisk makt mot Pakistan. Et annet eksempel er Frankrike som har erklært at de vil besvare et hvert angrep mot landet med atomvåpen, noe som er hovedgrunnen til at franske atomvåpen ikke er en del av NATO.

For russiske myndigheter kan en irrasjonell adferd, gjennom å ikke opptrå som en ansvarlig stormakt, undergrave de overordnende målsetningene om regional og global innflytelse. En

tvetydighet rundt egne kapasiteter eller desentralisert myndighet, kjent utgrupperingsmønster og forkjøpsangrep også mot en konvensjonell motstander, innebære at Russland risikerer å fremstå som en svak stat.

Sagan (1997) hevder videre at sikkerhetsmodellen fører til et sikkerhetsdilemma. Når en stat vektlegger bruk av atomvåpen, fører det til at andre nabostater føler seg truet og at de selv starter utvikling av atomvåpen eller søker alliansepartnere med atomvåpen. Dette kalles strategisk kjedereaksjon. Et eksempel på en slik strategisk kjedereaksjon er Sovjetunionen som følte seg truet og startet sitt kjernevåpenprogram etter at USA bombet Japan i august 1945. Storbritannia og Frankrike startet deretter sine program som svar på den sovjetiske trusselen. De følte seg usikre på om de kunne stole på USAs kjernefysiske garanti på grunn av Sovjetunionens gjengjeldelseskapasitet mot USA. Et annet eksempel er Kina som utviklet atomvåpen i 1964 etter at de følte seg truet av USA under Koreakrigen og Taiwan-krisen på 50-tallet. India, som hadde vært i krig med Kina i 1962, følte seg truet av Kina. India startet sitt atomvåpenprogram og gjennomførte prøvesprengning i 1974. Pakistan på sin side følte seg truet av India som både var militært overlegne og nå hadde atomvåpen. Pakistan søkte å utvikle atomvåpen så raskt som mulig som svar på trusselen.

Alle ledere vil argumentere med nasjonal sikkerhet, samt vise til utvikling eller hendelser i internasjonale relasjoner, som gjør at staten føler seg mer truet (Sagan, 1997). Stater som opplever trussel fra atomvåpenmakter kan søke seg til allierte som kan garantere kjernefysisk gjengjeldelse gjennom utvidet kjernefysisk avskrekking. For russiske myndigheter innebærer dette at hver gang Russland legger vekt på atomvåpen kan dette skape et sikkerhetsdilemma for de andre SUS-landene, som dermed kan velge å søke beskyttelse fra andre atommakter. Dette kan bety at russisk vektlegging av ikke-strategiske atomvåpen for å avskrekke vestlig konvensjonell overlegenhet, kan undergrave målsetningen om regional dominans. Nabostatene kan søke seg mot tettere vestlig integrering istedenfor å vektlegge andre regionale alternativer.

Innenriksmodellen

Modellen fokuserer på innenrikspolitiske aktører som enten oppmuntrer eller motvirker søken om atomvåpen (Sagan, 1997). Uavhengig av om atomvåpen styrker eller svekker de nasjonale interessene til en stat, er det tre grupper aktører som har egeninteresser i at en stat søker mot atomvåpen. Den første gruppen består av statlige kjernekraftselskaper, kjernefysiske forskningsmiljøer og våpenprodusenter. Den andre gruppen er militære avdelinger. Den siste gruppen aktører er politikere der et parti eller en gruppe ønsker å anskaffe atomvåpen. I de tilfeller

der disse tre aktørgruppene klarer å samarbeide vil landet ofte tilstrebe å anskaffe atomvåpen. Trusselen mot staten er gjenstand for tolkning. En potensiell trussel blir derfor mer et mulighetsvindu, enn hovedmotivasjon for anskaffelse av atomvåpen. For eksempel var det byråkratiske apparatet i USA og Sovjetunionen under den kalde krigen ikke bare en passiv mekanisme for å iverksette de politiske føringer. Byråkratiet tilpasset og skapte situasjoner som favoriserte våpenanskaffelser gjennom å fokusere på og forsterke trusseloppfattelsen, fremheve støttende politikere og bygge opp under forsvarsbudsjettene. Det samme er tilfelle i industrien der vitenskapsfolk favoriserer militær teknologi og nyutvikling av våpen fordi det er vitenskapelig interessant, eller at det gir penger og prestisje. Dette vitenskapelige miljøet indentifiserer militære ledere som vil favorisere deres våpensystem. Dette skaper en koalisjon som vil søke politisk støtte gjennom å forme oppfattelse av kost-nytte til våpensystemet.

Dersom koblingen mellom industri, forsvaret og politikere er tett i Russland kan innenriksmodellen bidra til å forklare sider ved russisk atomvåpenstrategi som ikke kan forklares fra et sikkerhetsperspektiv.

Normmodellen

I normmodellen fremheves atomvåpen som kjernefysisk symbol og statsidentitet (Sagan, 1997). Den baserer seg på et sosiologisk perspektiv der atomvåpen skaper og reflekterer en stats identitet. Den er ikke basert på nasjonale sikkerhetsbehov eller transsynte byråkratiske egeninteresser, men forankret i en felles tro om hva som er riktig for landet for å ivareta sine internasjonale relasjoner. Fra et slikt perspektiv kan den kjernefysiske symbolkraften sammenlignes med andre sosiologiske modeller der moderne institusjoner og organisasjoner søker å ligne hverandre. Organisering, strukturer, roller og rutiner gir legitimitet og derigjennom rakker ned på andre systemer som fremstår som irrasjonelle og primitive. Ut fra et slikt perspektiv vil man for det første kunne argumentere med at våpensystemer i et forsvar har symbolverdi på lik linje med for eksempel flagg, nasjonale flyselskap og landslag. For det andre vil nasjonens ledere mene at disse tingene må på plass for å underbygge landets status som moderne stat og øke dets prestisje. For eksempel var de franske ledernes motivasjon for å anskaffe atomvåpen delvis motivert av symbolverdien til atomvåpen. Frankrike opplevde en svekket internasjonal status etter andre verdenskrig, sammenlignet med statusen de hadde før krigen. Atomvåpen ble dermed et viktig symbol for å vise fransk uavhengighet, også i forsvars- og utenrikspolitikken.

Dersom atomvåpen har en slik rolle i russisk tenkning kan normmodellen bidra til å belyse sider ved russisk atomvåpenstrategi verken sikkerhets- eller innenriksmodellen kan forklare.

2.1.5 Oppsummering atomvåpenstrategi

Redegjørelsen for strategibegrepet og definisjonen av atomvåpenstrategi er bakgrunnen for fem mulige atomvåpenstrategier, og tre perspektiver er forklaringsmodeller for motivasjonen bak valg av strategi. Funnene vil brukes til å belyse om Russland ha endret sin atomvåpenstrategi. En skjematisk fremstilling av funnene er vist i figur 1 på neste side.

I figuren har jeg lagd et skille mellom stormakter og svake stater. Atomvåpen skal avskrekke bruk av atomvåpen mot en selv. Stormakter må derfor fremstå som rasjonelle gjennom å fokusere på selve avskrekkingen, mens svakere stater kan tvinges til å fremstå som irrasjonelle gjennom å true med bruk av atomvåpen mot konvensjonelle trusler. Imidlertid kan en underlegen stat ved å fremstå som rasjonell bli oppfattet som en stormakt. For det andre er det kun gjensidig avskrekking som gir noen grad av stillstand eller paritet mellom stormaktene. Dersom en stormakt etablerer kjernefysisk overlegenhet eller forsvarsdominans, kan det bidra til at andre stater fremstår som svake og blir presset til å innrette seg mot en asymmetrisk eskalasjons- eller katalytisk strategi. For det tredje er det med unntak av asymmetrisk eskalasjonsstrategi krav til desentralisert myndighet til å utløse bruken av atomvåpen. For det fjerde vil en tvetydighet rundt egne kapasiteter peke i retning av en stat.

En spredning av atomvåpen ser ut til å skape nye sikkerhetsdilemmaer, der stater som føler seg truet kan søke alliansepartnere med atomvåpen. Et økt fokus på atomvåpen, gjennom en mer offensiv atomvåpenstrategi, kan derfor føre til at Russlands nabostater tvinges til å nærme seg Vesten ytterligere.

En avskaffelse er først og fremst relevant dersom trusselen opphører å eksistere. I denne sammenhengen fremstår avskaffelse som utopisk og vil ikke bli forfulgt videre i studien.

Figur 1

Strategi			Modell/Perspektiv		
	Benevning	Kjennetegn	Sikkerhet (Neorealistisk)	Norm (Sosiologisk)	Innenrikspolitisk
Stormakter	Gjensidig avskrekking	Sikker gjengjeldelse Stillstand/Paritet Rasjonell aktør Sentralisert K2			
	Kjernefysisk overlegenhet	Fjerne motstanderens gjengjeldelsesevne Rasjonell aktør Sentralisert K2			
	Forsvars dominans	Missilforsvar Beskytte mål Rasjonell aktør Sentralisert K2			
Svake stater	Avskaffelse				
	Spredning	Utvidet avskrekking Sikkerhetsdilemma			
	Asymmetrisk eskalasjon	Desentralisert K2 Kjent utgruppering Forkjøpsangrep Irrasjonell aktør			
	Katalytisk	Sentralisert K2 Allianser med tredjepart Tvetydighet Irrasjonell aktør			

2.2 Hybrid krigføring

Jeg vil nå redegjøre for det teoretiske grunnlaget for hybrid krigføring, og fokusere på hybrid krigføring som fenomen. Utviklingen av russisk hybrid krigføring vil bli videre drøftet i diskusjonskapittelet.

En kjent hybrid i dyreriket er muldyret. Muldyret unnfanges etter en parring mellom hest og esel, og blir født sterilt. Muldyret kan derfor ikke videreformere seg. For å forstå potensialet i muldyret må man derfor studere hester og esler. Denne metaforen er også gyldig for hybrid krigføring. Begrepet hybrid indikerer at det er sammensatt av ulike former for krigføring. Avhengig av hvilke former for krigføringsbegreper man parrer vil man få ulike definisjoner. Det finnes derfor ingen enhetlig anerkjent definisjon på hybrid krigføring. Ordet hybrid benyttes i forbindelse med både trussel, konflikt, krig og metoder. Det appliseres også til ulike nivå og aktører. Et søk på åpne kilder gir derfor en mengde alternative definisjoner.

NATO erklæringen etter toppmøtet i Wales september 2014 tyder på at alliansen definerer hybrid krigføring som en *stats* implementeringen av «...en rekke åpne og skjulte militære, paramilitære og sivile tiltak (...) i en integrert tilnærming...», kombinert med «...aktivt desinformasjon for å tåkelegge egen involvering...», for å «...sikrer egen påvirkning og interesser i kriser...» (NATO, 2014).

Det teoretiske grunnlaget for hybrid krigføring ble lagt i forbindelse med innføringen av begrepet fjerde generasjons krigføring (Daltveit, Ydstebø, & Geiner, 2010). Kriger kan kategoriseres som regulære eller irregulære. En regulær krig utkjemmes mellom to parter med konvensjonelle statskontrollerte styrker. En irregulær krig utkjemmes der den en eller begge parter ikke utgjør en konvensjonell styrke. En konvensjonelt underlegen part vil ofte forsøke å implementer irregulære midler og metoder i en form for blandingskrigføring for å kompensere for motstanderens overlegenhet. William S. Lind (1989) mente på slutten av 1980-tallet at den økte globaliseringen og fremveksten av informasjonssamfunnet ville skape nye muligheter for irregulær krig for en konvensjonelt underlegen part, og ga dermed opphavet til fjerde generasjons krigføring. Denne formen for blandingskrigføring¹¹ kjennetegnes ifølge Thomas Hammes (2005) av at den underlegne parten vil forsøke å utnytte sitt tilgjengelige nettverk av politiske, økonomiske, sosiale

¹¹ Frank G. Hoffman (2009) benytter begrepet *compound war* for blandingskriger. I en artikkel fra 2009 kalt *Hybrid vs. compound war the Janus choice* hevder han at *hybrid war* er en moderne og kompleks videreføring av *compound war*, men utført av ikke-statlige aktører (Hoffman, 2009, s. 6). Jeg har valgt å ikke bruke Hoffmans definisjoner fra 2009 da jeg oppfatter at hans tilnærming har beveget seg bort fra staten som aktør og fokuserer på ikke-statlige aktørers bruk av regulære og irregulære virkemidler ovenfor en stat, og faller innenfor opprørsbekjempelse.

(sivile) og militære strukturer. Hensikten er å gjøre motstanderens målsetninger uopnåelige eller for politisk kostbare, gjennom å direkte påvirke hans maktapparat og befolkning.

På slutten av 1990-tallet introduserte kinesiske militære begrepet *ubegrenset krigføring* (Daltveit et al., 2010). Gjennom å kombinere ulike militære, transmilitære og ikke-militære virkemidler skulle Kina kunne stå imot en teknologisk overlegen amerikansk militærmakt. Dette skulle inkludere nettverksangrep, angrep på finansmarkedet og utviklingen av midler som mer direkte kunne angripe USAs teknologiske fortrinn. Et lignende amerikansk konsept ble introdusert i 2005 kalt *four block war* (Mattis & Hoffman, 2005). Framtidens fiende vil ikke begrenser seg til å opptre innenfor ett av de fire scenarioene som lå til grunn for den amerikanske forsvarsstrategien, men heller kombinere dem på en måte som best favoriserer egen styrke. Amerikanske styrker må være forberedt på å gjennomføre krigsoperasjoner, fredsoperasjoner og humanitære operasjoner innenfor samme teater. Fienden vil også inkludere psykologisk krigføring og informasjonskrigføring i sine operasjoner. En underlegen motstander vil derfor operere koordinert i hele voldsspekteret fra kriminalitet til konvensjonell strid innenfor det samme stridsfeltet. Denne hybride krigføringen beskriver konflikter der midler og metoder blandes på tvers av det militære og sivile domenet, samtidig som den er koordinert mellom det taktiske og strategiske nivået, og utøves innenfor samme teater (Daltveit et al., 2010).

En russisk hybrid krigføring vil måtte forholde seg til den amerikansk konvensjonelle dominansen som har preget krigene USA har deltatt i etter 1991 (Daltveit et al., 2010). Alle stater som måtte ønske å utfordre det amerikanske konvensjonelle hegemoniet, må velge en form for irregulær tilnærming som kan gi et resultat som står i et rimelig forhold til innsatsen. Samtidig må stater som ønsker å utfordre USAs allierte, sørge for å holde seg under terskelen som forventes å utløse amerikansk intervensjon.

I en mer klassisk konflikt der politisk og militært press er et middel for å oppnå innrømmelser eller ta kontroll med territorium, må det forventes at det opptres rasjonelt (Daltveit et al., 2010). I slike konflikter er god kontroll over operasjonene avgjørende, og har tradisjonelt vært lite forenlig med å involvere irregulære elementer. Utfallet av dette vil i tilfelle være uforutsigbart, og med stor sannsynlighet kunne ende opp med å være kontraproduktivt i forhold til de målsetninger myndigheter kan tenkes å ha med denne typen aksjoner. I slike tilfeller er angriperen avhengig av å unngå å skape en umiddelbar massiv internasjonal fordømmelse av sin sak, som raskt kan omsettes i sanksjoner i internasjonale fora. Eksempelvis vil plyndring, vold og drap på sivile neppe bidra til å dempe internasjonale fordømmelser, og vinduet for handling ville dermed bli redusert.

Bruk av irregulære virkemidler må derfor kunne benektes dersom de skal kunne oppnå målsetningene med bruken. Dette kan gjøres gjennom å tåkelegge egen involvering gjennom desinformasjon, eller benytte skreddersydde spesialstyrker som ikke kan identifiseres med staten.

Irregulær krigføring utført med statens maktmidler, iblandet kriminelle handlinger som bortføringer, rene terrorhandlinger og spekulativ mediebruk, skaper en spesiell utfordring for det politiske nivået i Vesten (Daltveit et al., 2010). Bruken av maktmidler som svekker velgermassene i Vestens tro på at man kan lykkes, har historisk sett vist seg å være effektivt for å undergrave vestlige målsetninger. Terrorangrepet i Madrid 11. mars 2004, der 191 mennesker ble drept og 1 800 såret, var en medvirkende faktor til at spanske styrker ble trukket ut av Irak i juli samme år (Berli, 2012, s. 111). Dersom konvensjonelle styrker som inngår i koalisjoner eller allianser deltar på et svakt politisk fundament i hjemlandet, fremstår det som logisk å gjennomføre målrettede operasjoner for å undergrave en allerede svak nasjonal forankring eller en splittet politisk ledelse. Slike operasjoner må sørge for å holde seg under terskelen som forventes å utløse amerikansk intervensjon (Daltveit et al., 2010).

Basert på redegjørelsen ovenfor vil denne studien definere hybrid krigføring som:

En konflikt der en stat implementerer en rekke åpne og skjulte regulære og irregulære militære midler og metoder kombinert med politiske, økonomiske eller sivile virkemidler i en integrert tilnærming. Virkemidlene må være koordinert på det taktiske, operasjonelle, strategiske og politiske nivået og utøves innenfor samme teater. Egen involvering tåkelegges gjennom bruk av psykologisk- og informasjonskrigføring kombinert med aktivt desinformasjon fra det politiske nivå for å svekke motstanderens tro på seier. Hensikten er å sikre statens evne til påvirkning og statens interesser i kriser, konflikt og krig uten at dette eskalerer til involvering fra en annen overlegen konvensjonell stat.

2.3 Teorioppsummering og hypoteser

Hensikten med denne oppgaven er å studere mulige konsekvenser russisk hybrid krigføring har for Russlands atomvåpenstrategi. Både atomvåpenstrategien og hybrid krigføring er metoder for å nå Russlands to overordnede målsetninger, regional dominans i hele SUS-området og styrking av Russlands status som global stormakt. Disse to målsetningene er knyttet tett sammen gjennom russisk ambisjon om innflytelse.

Teorigrunnlaget i denne studien peker på at ulike perspektiver kan være med på å påvirke en stats valg av atomvåpenstrategi. En vektlegging av den kjernefysiske balansen utover tilstrekkelig gjengjeldelse indikerer at det er andre årsaker enn nasjonal sikkerhet mot eksterne trusler som ligger bak. Samtidig kan utviklingen av en konvensjonell styrke forklares ut ifra andre motiver enn å kunne stå imot en overlegen konvensjonell motstander dersom en troverdig gjengjeldelses evne er etablert.

Sammenstillingen av atomvåpenstrategier og perspektiver viser at det går et skille mellom stormakter og svake stater. Dersom atomvåpenstrategien skal bidra til å styrke Russlands status som en likeverdig og respektert global stormakt må for det første Russlands atomvåpenstrategi fremstå som rasjonell. Russland må derfor velge en strategi basert på enten *gjensidig avskrekking*, *kjernefysisk overlegenhet* eller *forsvarsdominans*. For det andre vil russiske myndigheter fremstå som svake dersom andre atommakter tillates å etablere en strategi basert på *kjernefysisk overlegenhet* eller *forsvarsdominans* ovenfor Russland. For det tredje kan russisk regional kjernefysisk avskrekking rettet mot en konvensjonell trussel undergrave Russlands egen status som en stormakt. En desentralisering av myndighet til å utløse atomvåpen eller tvetydighet rundt egne kapasiteter vil forsterke inntrykket av at Russland føler seg presset og vil derfor fremstå som svak.

Til tross for at Russland arvet en troverdig gjengjeldelsesevne tuftet på en sikker gjengjeldelsesstrategi etter Sovjetunionen, har ikke russisk atomvåpenstrategi klart å avskrekke NATOs utvidelse østover. Atomvåpen fremstår dermed som lite egnet til både å opprettholde målsetningen om status som en global stormakt og målsetningen om regional dominans. Dersom det stemmer at regional bruk av atomvåpen vil undergrave målsetningen om å styrke statusen som stormakt, må den russiske vektleggingen av ikke-strategiske atomvåpen forklares ut ifra andre motiver enn å avskrekke en konvensjonell overlegen motstander. Fordi NATOs utvidelse østover etter 1999 utfordrer Russlands regionale dominans, må den konvensjonelle trusselen NATO-utvidelsen representerer avskrekkes på en annen måte.

Dersom Russland skal lykkes med å utfordre det amerikanske konvensjonelle hegemoni og NATOs utvidelse østover, må russiske myndigheter velge en irregulær tilnærming som kan gi et resultat som står i rimelig forhold til innsatsen, samtidig som Russland må sørge for å holde seg under terskelen for artikkel 5 i NATO-pakten. Den russiske utviklingen av en betydelig bedret konvensjonell reaksjonsevne, basert på strategisk styrkeoverføring og maktprojeksjon, kan derfor ikke alene forklare hvordan Russland skal hindre videre utvidelse av NATO. For å sikre regional

dominans uten at det eskalerer til vestlig intervensjon må det nye forsterkningskonseptet være implementert og koordinert på alle nivå med irregulære metoder i en kombinasjon med politiske, økonomiske eller sivile virkemidler. Innsatsen må være rettet mot å svekke NATO-landenes tro på at alliansen vil lykkes med videre utvidelse. Den russiske hybride krigføringen kan ikke bryte NATO-medlemmenes territoriale integritet, men den kan rettes mot å undergrave NATOs to resterende kjerneoppgaver, krisehåndtering og samarbeid for fred. Dersom det kombinert med desinformasjon som tåkelegger egen involvering inntil en fordelaktig forhandlings situasjon er etablert, kan det sikre russisk dominans i SUS-området.

Avgrenset til Russland vil en slik tilnærming, dersom den er korrekt, kunne svekke Waltz sin teori om at *med tilstedeværelsen av atomvåpen vil ikke bare en liten gjengjeldelseevne være likeverdig med en stor gjengjeldelseevne, men en liten konvensjonell styrke vil være likeverdig med en stor konvensjonell styrke, fordi store konvensjonelle styrker ikke kan brukes mot atomvåpen* (Sagan & Waltz, 2013, s. 36). Størrelsen på konvensjonelle styrker kombinert med andre virkemidler kan fortsatt være relevant for stormaktene i å avskrekke en konvensjonell overlegen motstander, fordi en regional bruk av atomvåpen vil undergrave statusen som stormakt.

Dersom Russland allikevel velger en svak stats strategi ved å avskrekke konvensjonelle styrker med atomvåpen, kan det indikere at russiske myndigheter frykter at andre atommakter er i ferd med å etablere en strategi basert på kjernefysisk overlegenhet eller forsvarsdominans ovenfor Russland. Dette vil kunne undergrave russisk stormaktstatus og kombinasjonen av hybrid krigføring og kjernefysisk avskrekking kan dermed være en gardering fra russisk side mot et fremtidig amerikansk missilforsvar i Europa.

Jeg legger derfor følgende tese til grunn for denne studien:

Hybrid krigføring har erstattet atomvåpenstrategiens rolle i å opprettholde regional dominans i hele SUS-området slik at atomvåpenstrategien fortsatt skal sikre styrking av Russlands innflytelse som global stormakt.

For å undersøke tesen vil jeg forsøke å besvare følgende forskningsspørsmål:

Har russisk atomvåpenstrategien endret seg fra 1991 til 2014?

Representerer hybrid krigføring noe nytt i russisk opptreden ovenfor SUS-landene?

På bakgrunn av de ulike atomvåpenstrategiene og perspektivene vil jeg undersøke om det er grunnlag for å hevde at Russland har endret mål, middel eller metode i sin atomvåpenstrategi, eller om det bare er variasjoner innenfor samme strategisett. Gjennom å studere hvilken historisk betydning atomvåpen har hatt for Russlands forhold til andre stater i en global og regional maktstrukturen, vil jeg kunne avdekke om atomvåpenenes rolle har endret seg over tid i forhold til å nå de overordnede målsetningene. Utgangspunktet vil være arven fra Sovjetunionen. President Putins uttalelser peker på at presidenten har en sentral rolle i utviklingen av atomvåpenstrategien. En inndeling i presidentperiodene mellom 1991 til 2014 fremstår derfor hensiktsmessig for å avdekke en endring i atomvåpenstrategi.

Jeg vil deretter gjennom et utvalg av konflikter diskutere hvorvidt russisk hybrid krigføring representerer noe nytt i Russlands adferd ovenfor medlemslandene i SUS, og om en slik utvikling korrelerer med NATOs utvidelse østover. Jeg vil derfor konsentrere den delen av diskusjonen til Tsjetsjenia (1999), Georgia (2008) og Ukraina (2014). Jeg vil redegjøre for valg av empiriske eksempler i kapittel 4.

3 Metode

Dette kapittelet vil gi en redegjørelse for metodiske vurderinger og tilgjengelig litteratur, samt hvordan dette blir anvendt i oppgaven.

3.1 Analyse av problemstilling

Opggaven tar utgangspunkt i at russisk atomvåpenstrategi og hybrid krigføring er de to viktigste metodene for å nå Russlands langsiktige overordnede målsetninger om regional dominans i hele SUS-området, og å styrke Russlands status som en likeverdig og respektert global stormakt. Konteksten for problemstillingen er derfor utviklingen av russisk atomvåpenstrategi og russisk hybrid krigføring for å nå de langsiktige overordnede målsetninger. Etterretningstjenestens vurdering tyder på at atomvåpenstrategien kan være en kontinuitet, mens hybrid krigføring kan markere noe nytt. Problemstillingen inneholder derfor to variabler, der Russlands atomvåpenstrategi er den avhengige variabelen og russisk hybrid krigføring er den uavhengige.

I følge Jacobsen (2005) er det tre dimensjoner ved en problemstilling som avgjør valg av metode. Den første dimensjonen dreier seg om problemstillingen er klar eller uklar. I min problemstilling er det ganske uklart hvilke verdier både den avhengige og den uavhengige variabelen har, og hvordan de kan måles. Det er også uklart hvilke andre variabler enn utviklingen av atomvåpenstrategi og hybrid krigføring som påvirker måloppnåelsen av de langsiktige målene. Disse elementene taler for en eksplorerende tilnærming, redegjørelsene er derfor kronologiske. I denne oppgaven søkes det først og fremst kunnskap om fenomenene atomvåpenstrategi og hybrid krigføring, men det er også naturlig å angi mulige forklaringer til observasjonene. Tilnærmingen til den andre dimensjonen er derfor både beskrivende og forklarende. Den tredje dimensjonen er om det foreligger et ønske om å generalisere eller ikke. Generelt kan det sies at desto mindre utvalget er desto vanskeligere er det å generalisere. I denne oppgaven er fokuset Russland. Oppgaven vil derfor ha et mål om å kunne generalisere forholdet mellom Russland og NATO, men har ingen ambisjon om å kunne forklare andre staters bruk av hybrid krigføring eller atomvåpenstrategi.

3.2 Valg av metode

Opggaven er en kvalitativ studie, med sammenligning av utviklingen av to ulike fenomen, der hensikten er å avdekke relasjoner mellom dem (Jacobsen, 2005, s. 98; Ringdal, 2007, s. 150). Den er holistisk og kollektivistisk ved at den ser helhetlig på fenomenene, og bruker systemperspektiv fremfor individperspektiv (Jacobsen, 2005, s. 88). Samtidig har presidentembetet en så sentral rolle, at både Putin og hans forgjengere Jeltsin og Medvedev, vil være fremtredende. Til tross for

dette er det ikke individet, men den russiske elite de representerer i kraft av å være president som er interessant. Rasjonalitetsprinsippet er forsøkt fulgt ved at det tas utgangspunkt i at russiske myndigheter som aktør handler rasjonelt i en formålsrasjonell kontekst ut fra sin virkelighetsoppfatning og kultur (Gilje & Grimen, 1995, s. 208).

Gjennom å gå i dybden kan man forsøke å få en helhetlig forståelse av forholdet mellom undersøkelsesenheter og konteksten undersøkelsesenheter inngår i (Jacobsen, 2005, s. 90). Tilfellestudier er velegnet der en ser på samspillet mellom en spesifikk kontekst og fenomener (Jacobsen, 2005, s. 92). Et tilfellestudie er avgrenset i tid og rom, og passer seg når vi ønsker en dypere forståelse av en spesiell hendelse, når vi ønsker en beskrivelse av en spesifikk kontekst eller ønsker å utvikle teorier. Tilfellestudier er ifølge Robert Yin (2014) spesielt relevant når et fenomen skal undersøkes i lys av omgivelsene og når det er uklare skiller. Det er videre egnet når det er flere kilder og mange variabler som skal analyseres (Yin, 2014). Det har dermed vært hensiktsmessig å benytte tilfellestudier for å besvare problemstillingen i denne oppgaven. På bakgrunn av dette er det valgt et intensivt design med en enhet (Russland) og to variabler (atomvåpenstrategi og hybrid krigføring) (Jacobsen, 2005, s. 95-97).

Utvikling av russisk atomvåpenstrategi fra 1991 til 2014 er valgt som det første tilfellestudie. Deler av dette område frem til nylig er lite omtalt i litteraturen, og fordi det innehar noen mulige forklaringsmodeller for russisk prioritering og motivasjon for atomvåpen. Samtidig kan deler av den russiske atomvåpenstrategien vanskelig forklares kun fra et tradisjonelt sikkerhetsperspektiv. En helhetlig- og systemtilnærming til fenomenet vil derfor kunne bidra til ny kunnskap.

Utviklingen av hybrid krigføring i Russland er valgt som det andre tilfellestudiet. Hybrid krigføring er et diffust begrep, samtidig benyttes det i økende grad for å beskrive Russlands handlinger ovenfor nabolandene. Valget av hybrid krigføring vil derfor kunne gi mer innsikt i hvordan Russland er villig til benytte politiske, økonomiske, sivile og militære virkemidler for å løse utenrikspolitiske utfordringer. Dette tilfellestudiet vil derimot være av et mindre omfang, da det er hva som er nytt i russisk krigføring og hvordan det kan ha påvirket atomvåpenstrategien som er fokuset i denne oppgaven.

Det er viktig i analysene å knytte observasjonene sammen med kontekst. Når russisk atomvåpenstrategi og russisk hybrid krigføring skal analyseres, må utviklingen ses i kontekst for å forstå mulige forskjeller i tilnærming for å nå de overordnede utenrikspolitiske målsetningene (Gilje & Grimen, 1995, s. 152-153).

3.3 Kildevurdering

Denne oppgaven baserer seg på dokumentstudier. Nedenfor vil kildetilfanget bli gjennomgått tematisk.

En utfordring for studien har vært at litteraturen om atomvåpenstrategi etter den kalde krigen har konsentrert seg om nedrustning, ikke-spredning og terrorisme. De teoretiske rammene for atomvåpenstrategi som er tilstrebet å etablere i denne oppgaven, bygger derfor på et lite utvalg. Kenneth N. Waltz og Scott D. Sagan er valgt som primærkilde for redegjørelsen av fenomenet atomvåpenstrategi, men Stephen J. Cimbaldas fem regimer er brukt for å kategorisere de tradisjonelle argumentasjonene inn i ulike atomvåpenstrategier. Vipin Narang er valgt som kilde på grunn av hans studier av Pakistan og India, og har derfor vært nyttig i forhold til drøftingen av svake staters muligheter for bruk av atomvåpen.

En klar svakhet ved å studere utviklingen av russisk atomvåpenstrategi er kildetilfanget. Samtidig som eventuelle primærkilder utgjør en språklig barriere, er utviklingen av russisk atomvåpenstrategi etter den kalde krigen hemmeligholdt, og har derfor bare kunnet blitt studert indirekte. Bøker og artikler av Stephen J. Blank, Vipin Narang, Dimitry Adamsky, Jacques E.C. Hymas og Katarzyna Zysk er brukt som støttelitteratur. En svakhet ved denne litteraturene er at de i stor grad bygger på det samme kildetilfanget. Alexei Arbatov¹² og Nikolai Sokov¹³ er gjengangere i litteraturlistene om temaet. Disse to er derfor valgt som primærkilde i redegjørelsen for den russiske atomvåpenstrategien til tross for at de delvis også henviser til hverandre.

William S. Lind tilnærming til fjerde generasjons krigføring på slutten av 1980-tallet har gitt opphav til først Thomas Hammes og deretter James Mattis og Frank G. Hoffmans utledning av begrepet hybrid krigføring. Forsvarets forskningsinstitutt gjennomførte en studie i 2010 av

---

¹² Alexei Arbatov er russisk spesialist i internasjonale relasjoner. Fra 1976 til 1994 var han student og senere doktor i historie ved Institutt for verdensøkonomien og internasjonale relasjoner ved det sovjetiske vitenskapsakademiet i Moskva. Arbatov ble valgt inn som nestleder i Dumaen under den første (1993), andre (1995) og tredje (1999) russiske nasjonalforsamlingen. I 1995 ble han som medlem av forsvarskomiteen i Dumaen, leder av utvalget for internasjonal sikkerhet og begrensning av våpen. I 1999 ble han valgt til nest leder i forsvarskomiteen og leder av kommisjonen for forsvar, sikkerhet og ratifisering av internasjonale avtaler. Arbatov har gitt ut en rekke bøker blant annet *Beyond Nuclear Deterrence: Transforming the U.S.-Russian Equation* (2005) og *Lethal Frontiers: A Soviet View of Nuclear Strategy, Weapons, and Negotiations*. (Kilde: <http://www.eng.yabloko.ru/People/Arbatov/Arbat.html>)

¹³ Nikolai Sokov ble uteksaminert ved det sovjetiske vitenskapsakademiet i Moskva 1981 og jobbet deretter ved Instituttet for amerikanske og kanadiske studier og ved Institutt for verdensøkonomien og internasjonale relasjoner ved det sovjetiske vitenskapsakademiet i Moskva. Fra 1987 til 1992 jobbet han først ved det sovjetiske deretter det russiske utenriksdepartementet. Han er mest kjent for bidragene sine til START I og II forhandlingene. Han er forfatter av *Russian Strategic Modernization: Past and Future*, og han bidro til den første russisk-språklige universitets læreboken om kjernefysisk ikke-spredning, *Yadernoe Nerasprostranenie*. (kilde: <http://www.miis.edu/academics/faculty/NSokov>, <http://thebulletin.org/bio/nikolai-n-sokov>)

Trender i militære operasjoner som en del av et større prosjekt som hadde til formål å se på fremtidens landmakt. Rapporten hadde til hensikt å avdekke hvilke trusler norsk landmakt kan stå ovenfor i fremtiden, herunder også hybride trusler. Selv om FFI ikke gir noen enhetlig definisjon, men diskuterer kompleksiteten i de hybride trendene, er FFIs tilnærming til hybrid krigføring lagt til grunn for teorigrunnlaget.

Litteraturen om russisk hybrid krigføring er begrenset. Jeg har primært brukt vestlig litteratur om den russiske krigføringen i Tsjetsjenia, Georgia og Ukraina som utgangspunkt for å redegjøre for hybride trekk ved utviklingen av russisk krigføring etter den kalde krigen. Primærkilder er i liten grad benyttet da disse stort sett er begrenset til humanitære- og internasjonale organisasjoners vitne skildringer av ulike stridshandlinger. Tsjetsjenia er utgangspunktet for den hybride redegjørelsen og jeg har lent meg tungt på James Hughes for å beskrive konflikten. Roger E. Kanet er benyttet som referanse for utviklingen av russisk utenriks- og sikkerhetspolitikk, mens Maria Mendras er kilde for den russiske elitens rolle i maktbruk ovenfor nabostatene.

4 Hvilke konsekvenser har russisk hybrid krigføring for russisk atomvåpenstrategi?

Oppgaven har som utgangspunkt at russiske myndigheter handler rasjonelt ut fra sin virkelighetsoppfatning og kultur (Gilje & Grimen, 1995, s. 208). For å etablere en rasjonell kontekst vil det innledningsvis bli redegjort for russiske hovedmålsettinger og hva russiske myndigheter oppfatter som de største truslene mot dem. Deretter vil oppgaven redegjøre for utviklingen av russisk atomvåpenstrategi. Til slutt vil det bli gjort rede for utviklingen av russisk hybrid krigføring.

4.1 Bakgrunn

Russland har to langsiktige utenrikspolitiske hovedmål (Etterretningstjenesten, 2015). På den ene siden regional dominans i SUS-området, og på den andre siden å styrke sin status som en likeverdig og respektert global stormakt. Regional dominans og stormakts status handler begge om innflytelse, men på to ulike arenaer. I praksis er disse to målene svært nært knyttet til hverandre. Mens regional dominans fremstår som en forutsetning for å kunne bli oppfattet som global stormakt, er statusen som global stormakt en forutsetning for å kunne hevde regional dominans (Kjølberg & Jeppesen, 2001). De er derfor gjensidig avhengige.

De utenrikspolitiske målsetningene understøttes av sikkerhetspolitikken (Hovi & Malnes, 2011). Russisk sikkerhetspolitikk reflekterer i stor grad at russiske myndigheter opererer med et utvidet og komplekst trusselbegrep. Dette har bakgrunn i en russisk overbevisning om at det eksisterer en klassisk sikkerhetspolitisk trussel fra vest, og russiske ledes frykt for å miste makten (Zysk, 2013).

Sikkerhetspolitikk har både en negativ og en positiv forståelse (Hovi & Malnes, 2011). En negativ forståelse vil fokusere på hva sikkerhetspolitikken skal beskytte mot. I praksis omfatter dette væpnet militær maktbruk fra andre stater. En positiv forståelse av sikkerhetspolitikken vil fokusere på hva sikkerhetspolitikken skal beskytte. Dette kan være suverenitet, territoriell integritet, nasjonal handlefrihet eller andre verdier og interesser.

I en negativ forståelse av russisk sikkerhetspolitikk er ønsket om dominans i SUS-området drevet av behovet for en sikkerhetspolitisk buffer mellom Russland og omverdenen, og da ikke minst mot Vesten (Kanet, 2011). Den russiske målsetning om regional dominans er derfor en utvidelse av den tradisjonelle forståelsen av sikkerhetspolitikk. En slik utvidelse vil dekke mer enn å beskytte eget land mot fysisk maktbruk utenfra, til også å omfatte andre land og kan ses på som et kollektivt

anliggende (Hovi & Malnes, 2011). I russisk sammenheng er en slik utvidelse av sikkerhetspolitikken et vidt begrep (Etterretningstjenesten, 2015). Politisk og økonomisk integrasjon mellom vestlige land og SUS-land, enten det er i form av EU-medlemskap eller assosieringsavtaler, blir oppfattet som å være en forløper til NATO-utvidelse inn i SUS-området. En slik utvidelse vil derfor være uakseptabel for Russland.

I en positiv forståelse opplever Putin-regimet det vel så truende at tettere politisk og økonomisk integrasjon med Vesten kan dreie SUS-landenes samfunns- og verdssystem i en mer liberal og demokratisk retning (Kanet, 2011). Moskva frykter at en slik utvikling kan ha en smitteeffekt til Russland, og at dette kan innebære en trussel mot regimets egen maktposisjon (Etterretningstjenesten, 2015).

Russlands utenrikspolitikk gjenspeiler både en overbevisning om at det eksisterer en klassisk sikkerhetspolitisk trussel fra vest, og regimets egen frykt for å miste makten (Etterretningstjenesten, 2015). Til sammen har disse momentene stor forklaringskraft når det gjelder Russlands handlinger i Ukraina og det øvrige SUS-området. I en negativ forståelse av global stormaktstatus er denne primært rettet mot trusselen fra andre atommakter. Russiske atomvåpen skal derfor avskrekke særlig Vesten fra å bruke atomvåpen mot Russland.

I en positiv forståelse er det Russlands ønske om å ha jevnbyrdig innflytelse med USA og EU i alle sentrale internasjonale spørsmål, som oppnås gjennom status som global stormakt (Kanet, 2011). Den unipolare, USA-dominerte verdensorden, som har rådet etter den kalde krigens slutt, fremstår som den fremste trusselen mot likeverdig stormakt. Den russiske eliten ser imidlertid ikke for seg noen retur til sovjettiden eller en bipolar verden. Det er mer trolig at Russland ser for seg en multipolar verdensorden, noe landets stadig sterkere bilaterale forbindelser til Kina er det fremste uttrykket for. Russland har derfor retorisk vært høyt på banen i en del viktige internasjonale spørsmål. Sammen med Kina, har Russland brukt sin vetomakt i FNs sikkerhetsråd aktivt og hatt en aktiv politiske tilnærming til ikke-vestlige land.

4.2 Utvikling av russisk atomvåpenstrategi

Det første tilfellestudiet er utviklingen av russiske atomvåpenstrategi. I følge Alexei Arbatov (2010) kjennetegnes Russland av mangel på demokratiske spilleregler, spesielt innenfor forsvars- og sikkerhetspolitikk. Dette har gjort at særlig atomvåpen har fått en spesiell posisjon. Russiske presidenter har kun i teorien hatt siste ord i beslutninger relatert til utvikling, deployering og bruk av atomvåpen. I praksis har prosessen rundt atomvåpen vært et samspill mellom ulike grupper innenfor den militær-industrielle virksomheten. Siden atomvåpen er så sensitivt, strategisk viktig

og tilgangen på teknisk kompetanse på området er begrenset, er det en svært liten gruppe som tar beslutninger rundt atomvåpen. Denne gruppen består av statlige sivile og militære, hovedsakelig innenfor forsvaret, industrien og parlamentet. Samtidig eksisterer det en eksklusiv gruppe akademikere og pensjonerte militære og sivile, som har jobbet med forsvarsrelatert virksomhet. Disse har en høy kompetanse på atomrelaterte spørsmål. Media og det russiske samfunnet forøvrig er utenfor denne gruppen. Dette har ført til at utformingen av atomvåpenstrategi er den mest lukkede og snevre av alle deler av russisk innen- og utenrikspolitikk de siste to tiår. Russlands statsoverhoder har derfor tradisjonelt hatt et lite handlingsrom for å påvirke utviklingen i et av de største russiske sikkerhetsdilemmaene. Russland arvet sine atomvåpen og sin stormaktstatus fra Sovjetunionen. For å kunne forstå utviklingen av russisk atomvåpenstrategi mellom 1991 og 2014 er det sentralt å ha et bilde av det russiske utgangspunktet. Nedenfor vil det redegjøres kort for den sovjetiske perioden.

Arven fra Sovjetunionen (1949 – 1991)

Under sovjetperioden var forsvarspolitikken og anvendelsen av militærmakt kontrollert av Kommunistpartiet (Arbatov, 2010). Formelt ble beslutninger innen områder som doktrine- og strategi for bruk av atomvåpen, våpenprogrammer, utvikling av forsvarsindustri og ressursallokering tatt av forsvarsrådet. I praksis ble føringer gitt gjennom partilinjene, og beslutningen var ofte tatt i byråkratiet før det ble lagt frem i forsvarsrådet. Politisk kontroll over forsvaret var derfor ofte redusert til å sikre politisk lojalitet til partilederskapet gjennom det politiske direktoratet for Hæren og Sjøforsvaret - *Glavpur* (Adamsky, 2013).

*Politbyrået*¹⁴ ble nøkkelorganet som skulle avgjøre konfliktene mellom utviklerne av atomvåpen og de som skulle inngå avtaler med USA for nedrustning og begrensinger (Arbatov, 2010). Politbyrået tok alle prinsipielle strategiske beslutninger for bruken av atomvåpen frem til Sovjetunionens fall i 1991. Utvikling, produksjon, testing og leveranse av atomvåpen til det sovjetiske forsvaret var organisert og koordinert av forløperne til det som i dag heter *Minatom*¹⁵.

Atomdoktrinen, som ble utarbeidet av *Glavpur* og militære akademikere, og godkjent av Forsvarsrådet og *Politbyrået*, bar preg av propaganda og ideologi (Arbatov, 2010). Den reelle atomvåpenstrategien, som styrte den operasjonelle planleggingen og målbekjempelsesprosessen, ble utarbeidet av Generalstaben. Den sovjetiske atomvåpenstrategien var derfor en pragmatisk tilnærming for å forårsake maksimal skadevirkning på strategisk viktige amerikanske mål.

---

¹⁴ The commission of the Polit Bureau for the Supervision of the Negotiations on Strategic Arms Limitation..

¹⁵ The Ministry of Atomic Energy

Taktiske atomvåpen ble behandlet mer eller mindre som konvensjonelle våpen med bedre ytelse, uten at den kvalitative forskjellen mellom konvensjonelle og taktiske atomvåpen ble erkjent (Arbatov, 2010).

Den dominerende atomvåpenstrategien mellom Sovjet og USA ble fra begynnelsen av 1970-tallet basert på gjensidig sikker gjengjeldelse (Arbatov, 2010). Samtidig ble posisjonen til sovjetisk forsvarsindustri, forsvarsdoktrine og –politikk utfordret på grunn av økt tilgang på informasjon om de militære styrkene og våpenprogrammene gjennom forhandlingene med USA (Blank, 2011).

Mens det på den ene siden ble mer åpenhet rundt forsvarsrelaterte spørsmål, var på den annen side de statlige institusjonene fortsatt intakte, inkludert de formelle og uformelle beslutningslinjene (Mendras, 2012). Dette innebar at de sovjetiske styrkene nådde et enormt volum på starten av 1990-tallet på tross av de økonomiske realitetene og klimaet i de internasjonale relasjonene (Blank, 2011). Mangelen på kontroll av den militær-industrielle virksomheten førte til implementering av en atompolitikk som innebar en enorm sløsing med midler (Arbatov, 2010). Økonomien som skulle understøtte dette nådde bristepunktet og var en viktig medvirkende årsak til den sovjetiske kollapsen i 1991.

I kaoset etter oppløsningen av Sovjetunionen arvet russiske myndigheter en atomvåpenstrategi bygd på gjensidig gjengjeldelse, som baserte seg på enorme mengder atomvåpen Russland ikke hadde økonomi til å bære. Russiske myndigheter arvet dermed også rollen Sovjet hadde hatt i nedrustningsforhandlingene med USA. Mens det var skapt en forventning om økt politisk styring i utviklingen av atomvåpenstrategien, var det en kultur i det russiske byråkratiet for at den reelle utviklingen skulle skje i Generalstaben.

Boris Jeltsin (1991-1999)

Under Boris Jeltsins ledelse fra 1991 til 1999 var interaksjonen mellom politikerne og de militære mer uformell og baserte seg på personlige forhold mellom topledere (Arbatov, 2010). Samtidig som kommunistpartiet og det tidligere sentraliserte byråkratiet mistet makten opparbeidet Jeltsin seg stor innflytelse over forsvars- og sikkerhetspolitikken. Jeltsin opprettet konkurrerende etater og funksjoner, som dermed holdt hverandre i sjakk og ikke ble en trussel mot han selv. Det ble heller ikke definert noen kontrollfunksjoner som sikret sivil innsikt i politikken som ble iverksatt. Dette forhindret trolig utviklingen av en enhetlig forsvars- og atompolitikk. For Jeltsin skal russiske atomvåpen først og fremst ha fremstått som en automatisk garanti for russiske interesser og hindre involvering i den russiske interessesfæren (Shoumikhin, 2012, s. 111)

Grunnloven ga Jeltsin overveldende makt i forsvars og sikkerhetsspørsmål (Arbatov, 2010). Etableringen av konkurrerende etater og byråer resulterte i at presidenten ikke hadde mulighet til å velge mellom ulike politiske alternativer. Muligheten for Dumaen til å påvirke blant annet forsvarsbudsjettene var marginal. Ifølge grunnloven hadde Dumaen kun lovgivende og representative funksjoner, og var fratatt alle direkte kontrollfunksjoner. Bare ett fåtall medlemmer av Dumaen hadde noe å gjøre med forsvarssaker, og hovedtyngden var tidligere offiserer. De fleste forhold rundt forsvarsbudsjettene forble derfor hemmelige, men det var tilfeller av politisk uenighet mellom Dumaen og Presidenten rundt forsvarsbudsjetter, lovutkast og våpenkontrollavtaler. Presidenten forble tro til forpliktelsene om nedrustning, mens Dumaen jobbet mot dette. Presidenten kom stort sett seirende ut, med unntak av ratifisering av START II avtalen. Denne ble trenert i Dumaen i 7 år fra 1993 til 2000.

Nedrustningen var tvingende nødvendig for Russland på grunn av de begrensede økonomiske ressursene (Arbatov, 2010). Likevel videreførte Jeltsin flere atomvåpenprogram fra Sovjettiden, men med langt mindre finansiering og med lavere tempo enn opprinnelig planlagt. På grunn av korrupsjon på alle nivå i forsvarsindustrien og inkompetent lojalt lederskap i forsvarsdepartementet, fikk de væpnede styrkene frie tøyler i utviklingen av sine krigsplaner og tekniske moderniseringsprogram (Mendras, 2012). Spesielt de landbaserte strategiske rakettskytne ble prioritert og trinnvis oppgradert, mens både flåten av ubåter og bombefly ble svekket gjennom utfasinger som følge av manglende etterforsyning og vedlikehold (Arbatov, 2010).

Selv om grunnloven ga presidenten makt i forsvars- og sikkerhetsspørsmål, manglet Jeltsins evne til å utøve kontroll over atomvåpenstyrkene. For det første uttalte Jeltsin i 1992 at ingen russiske atomraketter var siktet inn mot byer i USA (Arbatov, 2010). Dette kom overraskende på den russiske militærkommandoen og skapte forvirring. De hemmeligstemplede mållistene var ikke kjent for administrasjonen og det var ikke gitt endring i oppdragene til de strategiske atomstyrkene. Dette førte til at Russland signerte en avtale med Kina, Storbritannia og USA om å fjerne hverandres byer fra respektive mållister to år senere. For det andre ble nødkommunikasjonssystemet for atomvåpen utløst da en norsk forskningsrakett ble skutt opp i 1995. Russiske strategiske styrker ble ikke satt i høyeste beredskap, men kommando- og kontrollapparatet ble satt i kampstatus, og det norske missilet ble sporet til det entret atmosfæren igjen. Dette avdekket store kontroll- og beredskapsutfordringer i det russiske sikkerhetsapparatet. Norsk UD hadde orientert russisk UD en måned før, men informasjonen nådde aldri presidenten eller militærkommandoen.

Den store innovasjonen i atomvåpenstrategien under Jeltsin var implementeringen av retningslinjer for den russiske militærdoktrinen¹⁶ i 1993 (Arbatov, 2010). Den fjernet Sovjetunionens selvpålagte begrensning fra 1982 om å avstå fra forkjøpsangrep med atomvåpen. Dette ble imidlertid gjort for å kompensere for vestlig konvensjonell overlegenhet uten at det ble operasjonalisert (Shoumikhin, 2012). Russlands atomvåpenstrategi endret seg først da Igor Sergejev ble forsvarsminister i 1997 (Arbatov, 2010). Sivile eksperter fikk en uformell påvirkningsmulighet på utformingen av atompolitikken gjennom begrenset innsyn og deltagelse i diskusjoner rundt nedrustningsavtaler. Som leder for de strategiske rakettskyrkene viste Sergejev stor interesse for implementering av START II avtalen, en foreslått START III avtale og avtalen om begrensning i anti-ballistiske missilsystemer fra 1972. Dette skulle bidra til en mer effektivt russisk atomavskrekking med mindre styrker og midler.

Russland tok dermed i bruk konseptet om strategisk paritet med USA (Arbatov, 2010). En prioritering av gjengjeldelseevnen skulle fortsatt sikre gjensidig avskrekking mot ytre fiender. Førsteanslagsevnen ble derfor nedjustert, mens en pålitelig gjengjeldelseskapasitet ble vektlagt. Det nasjonale *sikkerhetskonseptet* fra 1997 oppga kun strategisk avskrekking som oppgave for russiske atomvåpen (Sokov, 2012). Sergejev iverksatte dermed en transformasjon av russisk militær doktrine og forsvarsplanverk (Arbatov, 2010). Med bakgrunn i begrensede økonomiske ressurser skulle den nukleære triaden transformeres til en dyade bestående av land og sjøstyrker. Til sist skulle den bestå av en monade med silobaserte interkontinentale missiler på land. Det strategiske atomprogrammet prioriterte modernisering av et landbasert interkontinental missilsystem (SS-27 Topol-M ICBM¹⁷), og planla utplassering av 500 missiler med enkle stridshoder den neste tiårsperioden. De fleste andre interkontinentale missiler skulle demonteres. For å få et enhetlig missilsystem ble en sakte modernisering av missilene for atomubåtprogrammet iverksatt. På bakgrunn av dette vedtok Dumaen i 1999 en lov om finansiering av forsvarskontrakten for de strategiske atomstyrkene. Den skulle sikre økonomien til en konsistent og rasjonell atompolitikk.

Taktiske atomvåpen var noe man hadde enorme mengder av etter sovjetperioden. De ble sett på som en enkel forsikring mot en potensiell trussel fra NATO, uten at bruken av dem nødvendigvis var operasjonalisert (Arbatov, 2010). Russiske scenarioutviklere hadde med bekymring sett hvor hurtig amerikanerne var i stand til å avgjøre de første fasene i en regional konflikt. Amerikansk

---

¹⁶ Main Guidelines of the Military Doctrine of the Russian Federation

¹⁷ Intercontinental ballistic missile

bruk av langdistansevåpen fra fly og krysserraketter fra fartøy og ubåter under Gulf-krigen i 1991, gjorde at de russiske atomstyrkene måtte være i stand til å svare hurtig på et begrenset atomangrep, men da mot mål langt borte. Dette var en oppgave for de strategiske atomvåpnene, men bare et begrenset utvalg av Russlands ikke-strategiske atomvåpen kunne ha en mulig rolle i slike scenarier. Dette omfattet taktiske atomvåpen levert fra fremskutte luft- og sjøplattformer, i tillegg til taktiske atomvåpen med kortere rekkevidde i anti-fartøy og anti-ubåt rollen. Landbaserte taktiske atomvåpen var ansett som mindre relevant (Sokov, 2012). Samtidig var det enorme antallet taktiske stridshoder etter sovjetperioden svært ressurskrevende, vanskelig å kontrollere og de hadde liten betydning for den strategiske balansen (Blank, 2011). Russland hadde derfor ambisjoner om å redusere taktiske atomvåpen med 75 prosent for å få det ned på et tilstrekkelig og håndterbart nivå (Shoumikhin, 2012).

Den største gevinsten etter Sovjetunionen, var at Russland var blant verdens største atommakter (Belopolsky, 2008). Russland hadde derfor fortsatt krav på en fast plass i FNs sikkerhetsråd (Belopolsky, 2008, s. 24). Med vetorett på lik linje med de fire andre atommaktmedlemmene, hadde Russland en sikkerhetsgaranti mot internasjonal involvering i russisk interessesfære. Dette endret seg etter 1999. For det først hindret ikke russiske protester at Polen, Tsjekkia og Ungarn ble medlemmer av NATO (Belopolsky, 2008, s. 91). For det andre ble den humanitære intervensjonen i Kosovo tatt til inntekt for at NATO når som helst ville bruke makt uten mandat fra FN dersom diplomati ikke førte frem (Sokov, 2012). Russland ble overrasket av at NATO for første gang benyttet militærmakt mot en intern konflikt i en suveren stat (Arbatov, 2010). Jeltsins antagelser om en automatisk sikkerhetsgaranti gjennom atomvåpen viste seg dermed ikke å hindre vestlig involvering i konflikter. Russiske myndigheter visste at en krig i Tsjetsjenia sannsynligvis ville bryte ut om kort tid, og var bekymret for at USA og NATO ville kunne gripe inn. Vesten hadde vist at de var villige til å intervensjonere med begrunnelse i humanitære hensyn og at krisen i Kosovo utgjorde en trussel mot europeisk sikkerhet og stabilitet (Solana, 1999). De erkjente også at USA og NATO hadde klar konvensjonell overlegenhet, både i antall og kvalitet (Sokov, 2012). Med Putin som sekretær utformet Russlands sikkerhetsråd en militær doktrine, som kom ut i 2000. Et begrenset atomangrep ble foreslått som svar på et angrep fra konvensjonelle styrker. Dermed fikk atomvåpen en ny misjon i tillegg til avskrekking fra global krig (Sokov, 2012).

Vladimir Putins første periode (2000-2008)

Demokratiske prosesser var tilsynelatende på vei inn i russisk politikk på slutten av 1990-tallet, men denne perioden var over med Jeltsins avgang i desember 1999 (Mendras, 2012). I Vladimir

Putins første periode som president gjenoppsto et politisk system med mange likhetstrekk til det sovjetiske regimet (Wegren, 2013). Dette skyldtes den oligarkiske naturen til den russiske statskapitalismen, med høyt grad av monopolisering, korrupsjon og kriminalitet (Mendras, 2012). Tidligere offiserer fra forsvaret og KGB ble utnevnt til stadig flere høytstående posisjoner i presidentens administrasjon og i Dumaen (Arbatov, 2010). I 2002 hadde en fjerdedel denne bakgrunnen, mens den hadde økt ytterligere til over en tredjedel i 2004 (Mendras, 2012). Dette ga et inntrykk av demokratisk involvering og kontroll, men i praksis beholdt forsvars- og sikkerhetsmiljøet makten til å ivareta egne interesser ved at egne meningsfeller hadde fått lederpostene i offentlige og regionale institusjoner.

Sergeyev gikk av som forsvarsminister i 2001 og ble erstattet av Sergei Ivanov (Arbatov, 2010). Den nye forsvarsministeren forsøkte å ta kontroll over budsjettstyring og den byråkratiske beslutningstakingen i forsvarspolitikken. Dette ble slått tilbake av Generalstaben, som mot slutten av 2001 foreslo at strategiske atomvåpenarsenal skulle nedskaleres, siden atomkrig var lite sannsynlig. Konseptet med strategisk paritet med USA skulle erstattes med et konsept basert på minimal tilstrekkelighet (Arbatov, 2010). Midler skulle i større grad prioriteres til konvensjonelle styrker som kunne brukes i regionale konflikter (Shoumikhin, 2012). Manglende mulighet til sivil kontroll og demokratisk påvirkning gjorde at andre alternativer ikke ble vurdert og Putin godkjente planene (Arbatov, 2010). Beslutningen fikk flere konsekvenser. For det første ble budsjettet til de strategiske atomstyrkene halvert, det som var igjen ble omfordelt til marinen og luftstyrkene. Den planlagte moderniseringen av det interkontinentale missilsystemet (SS-27 Topol-M) ble derfor forsinket. For det andre var det ikke lenger nødvendig for USA å forplikte seg gjennom avtaler for å oppnå nedrustning på russisk side. USA mistet dermed interessen for strategisk rustningskontroll og gikk ut av ABM avtalen i juni 2002 (Shoumikhin, 2012). Dette førte til at START II og rammeverket for START III kollapset (Arbatov, 2010). Samtidig førte samarbeid mellom USA og Russland etter terrorangrepet 11. september 2001, til at de to statene signerte en avtale om reduksjon av strategiske offensive styrker (SORT) i 2002 (Shoumikhin, 2012). Imidlertid lyktes det ikke å få USA med på å redusere med et gitt antall stridshoder (Arbatov, 2010).

I 2003 kom de siste punktene på plass i militærdoktrinen fra 2000 (Sokov, 2012). Her ble rollene til Russlands ulike våpenkategorier antydnet. Det var forventet at ved en konflikt ville USA raskt få et konvensjonelt overtak over Russland. Russland måtte derfor ha kapabiliteter som kunne slå tilbake mot fiendens territorium, også utenfor det egentlige konfliktområdet. I doktrinen var det liten plass for atomvåpen med kort rekkevidde. I et styringsdokument til de russiske militære styrkene ble begrepet *skreddersydd skade* brukt om å påføre en motstander større kostnader enn

fordelene aggressoren vil kunne regne med å vinne gjennom et militært angrep. I dokumentet er begrepet skreddersydd skade nært knyttet til de-eskalering av en krig eller regional konflikt, samtidig som atomstridshoder for u-båtbaserte kryssermissiler fremstår som vitale for Russland i en åpen strid med USA (Sokov, 2012, s. 215). Atomvåpnenes viktighet ble understreket av Putin i 2004. Den russiske presidenten uttalte at kjernefysisk avskrekking skulle være en vesentlig komponent i det russiske forsvaret og skulle ha prioritet. Putin vektla at det var de strategiske atomvåpensystemene som skulle videreføres og oppgraderes (Arbatov, 2010).

Strategiske atomvåpen hadde dermed en klar prioritert på bekostning av ikke-strategiske atomvåpen. På tross av doktrinen, styringsdokumentet og Putin, fortsatte de russiske styrkene å simulere taktiske atomvåpen under øvelser etter 2003 (Adamsky, 2013). Dette kan tyde på at den reelle atomvåpenstrategien, som styrte den operasjonelle planleggingen og målbekjempelsesprosessen, fortsatt var en pragmatisk videreføring fra sovjetperioden, der taktiske atomvåpen ble behandlet mer eller mindre som konvensjonelle våpen med bedre ytelse (Arbatov, 2010).

I juni 2004 endret Dumaen loven slik at Forsvarsdepartementet fikk utvidet makt overfor Generalstaben (Arbatov, 2010). Da forsvarsminister Ivanov fikk direkte kontroll med Generalstaben ble kommandokjeden vesentlig mer strømlinjeformet, og Putin fikk større kontroll over de militære virkemidlene (Shoumikhin, 2012). Ekspertene som kunne vurdere og utfordre planene, var offiserer som roterte fra stillinger i Forsvaret. Ekspertene utførte i praksis lobbyarbeid for Generalstaben, og utviklingen av nye atomvåpen skjedde dermed i et samspill mellom Forsvarsdepartementet, Generalstaben og militærindustrien uten nevneverdig sivil involvering. Utviklingsplanene ble signert og godkjent av presidenten og fikk en høy sikkerhetsgradering (Arbatov, 2010). De ble ikke tilgjengelige for uavhengige eksperter eller andre interesserte sivile. Medlemmer av Dumaen kunne lese dem, men hadde ingen mulighet til å røpe innholdet for publikum, eller søke råd hos uavhengige eksperter. Dermed mister man den korrektive muligheten dette kunne gitt.

NATO-alliansen fortsatte utvidelsen østover i 2004 ved å inkludere Bulgaria, Estland, Latvia, Litauen, Romania, Slovakia og Slovenia. På samme tid ledet Kosovo-krisen frem til et nytt folkerettslig prinsipp om *responsibility to protect* (R2P) under FN toppmøte i 2005 (Shoumikhin, 2012). Til tross for russisk skepsis, hjemlet R2P humanitær intervensjon fra det internasjonale samfunnet dersom en stat ikke lever opp til sine forpliktelser om å beskytte sine borgere mot folkemord, forbrytelser mot menneskeheten og krigsforbrytelser (Hinnebusch, 2007).

Stillstanden i forhandlingene med USA, NATO-utvidelsen og R2P gjorde det klart at russisk atomvåpenstrategi basert på minimal tilstrekkelighet var skadelig for forholdet til USA og Vesten, og derigjennom for Russlands egen sikkerhet (Arbatov, 2010). Følgene av Russlands mangel på sivil kontroll, gjennomsiktighet og ansvarliggjøring av de strategiske styrkene gjorde at Generalstaben måtte ta grep. Nedskaleringen ble dermed begrenset vesentlig og rakettssystemene ble i større grad videreført i forhold til det som var deres naturlige levetid.

I februar 2007 ble Ivanov erstattet av Anatoly Serdyukov som forsvarsminister (Arbatov, 2010). Som den første forsvarsministeren uten militær grad iverksatte Serdyukov store forsvarsreformer. Samtidig ble prosessen rundt forsvarsutvikling og atomvåpen mindre åpen. Etter valgene i 2003 og 2007 var det ikke lenger noen liberale demokratiske grupper igjen i Dumaen som kunne utfordre det sittende regimet. Dumaen i 2007 hadde dermed mindre evne og vilje til å føre tilsyn med og utfordre atomvåpenpolitikken enn de tidligere Dumaene fra 1993 til 2003. Massemedia, uavhengige eksperter og forskningssentre kunne diskutere opplysninger som ble lekket ut, uten at dette tilsynelatende hadde noen effekt på politikken. Samtidig ble flere eksperter og journalister tiltalt og dømt for å ha lekket statshemmeligheter hvis de deltok i slike debatter. Dette la en demper på viljen til å delta i debatten.

Dimtrij Medvedev (2008-2012)

Da Medvedev ble president i 2008 var det liten tvil om at Putin fortsatt hadde den reelle kontrollen (Wegren, 2013). Den russiske atomvåpenstrategien basert på troverdig avskrekking ble dermed videreført (Arbatov, 2010). Erfaringene som ble gjort etter årtusenskiftet viste at det var viktig å opprettholde den strategiske triaden. En selvpålagt nedrustning ville gjøre Russland svak i forhandlinger med Vesten. USA var allerede tilbakeholden med å inngå enighet om et lavere tak for antall atomstridshoder og utarbeidelsen av en ny SORT avtale. De strategiske atomvåpnene fikk derfor fortsatt prioritet. Den økonomiske krisen i 2008 satte imidlertid en stopper for flere av moderniseringsprogrammene som Serdyukov hadde initiert året før. Utviklingen av atomvåpen ble dermed redusert til erstatningen av utdatert utstyr.

Det amerikanske missilforsvaret, som var planlagt stasjonert i Polen og Den tsjekkiske republikk, skapte bekymring for russiske myndigheter (Arbatov, 2010). Samtidig viste NATO-toppmøte i 2008 at alliansen ikke hadde planer om å stanse utvidelsen østover. Mens Albania og Kroatia ble tatt opp som medlemmer, erklærte toppmøte at både Georgia og Ukraina på sikt ville kunne bli medlemmer av NATO (Mearsheimer, 2014).

I 2009 la imidlertid administrasjonen til president Barak Obama planene om missilforsvar på is (Arbatov, 2010). Dette førte til at Obama og Medvedev signerte «*New START*» i april 2010 (Shoumikhin, 2012). Avtalen skulle erstatte både SORT og START 1¹⁸. Reduksjonen av det strategiske atomvåpenarsenalet til 1550 utgrupperte stridshoder innen 2017, skulle sikre fortsatt paritet med USA (Shoumikhin, 2012, s. 125). Det totale antallet interkontinentale missiler, strategiske bombefly og -ubåter som kan bære atomstridshoder skal reduseres til 800, men bare 700 av disse kunne være utgruppert (Arbatov, 2010). *New START* har imidlertid to svakheter. For det første er det bare utplasserte stridshoder som telles, ikke de som er på lager. For det andre kan et bombefly ha med seg langt flere stridshoder enn den ene som skal telles etter avtalen (Shoumikhin, 2012).

Russland beholdt fortsatt store deler av sitt ikke-strategiske atomarsenal (Arbatov, 2010). Selv om avtaler fra tidlig 1990-tallet reduserte mengden taktiske atomvåpen, opprettholdt Russland et betydelig antall for å fortsatt kunne ha en motpol til Vestens konvensjonelle overtak. Det var primært den russiske marinen som ønsket å beholde de taktiske atomvåpnene (Sokov, 2012). Taktiske atomvåpen hadde et potensiale som et mulig våpen mot USAs godt beskyttede hangarstridsgrupper. Forsvaret forøvrig så mindre nytte av våpnene. Iskander, som er et taktisk landmålsmissil, ble riktignok utviklet med et potensiale for å kunne bære et atomstridshode (Arbatov, 2010). Imidlertid er det lite sannsynlig at Iskandar har denne evnen (Sokov, 2012).

Det var få krefter i Russland som presset på for at man skulle kvitte seg med ikke-strategiske atomvåpen (Sokov, 2012). Russiske myndigheter mente at taktiske atomvåpen var et godt forhandlingskort for å nå andre mål (Shoumikhin, 2012). USA og NATO ønsket at Russland skulle kvitte seg med større deler av de taktiske atomvåpnene. Russland nektet å diskutere taktiske atomvåpen isolert, og argumenterte med at de ikke ville redusere sine taktiske atomvåpenarsenal så lenge NATO hadde en massiv konvensjonell overlegenhet (Sokov, 2012). Under ratifiseringen av *New START* skal utenriksminister Lavrov blant annet ha nektet å forhandle om en reduksjon av russiske ikke-strategiske atomvåpen uten en reduksjon i NATOs konvensjonelle styrker, rombaserte våpen, missilforsvar og øvrige ubalanser i konvensjonelle styrker. Russiske tjenestemenn skal ha uttalt at Russland trengte taktiske atomvåpen for å balansere NATO inntil de har fått etablert en relevant og moderne konvensjonell paritet med Vesten. Russlands konvensjonelle moderniseringsprogram gikk derimot svært tregt og ville neppe materialisere seg før langt inn i neste tiår. I påvente av dette kunne atomvåpenbeholdningen ha en høy verdi, ikke minst

---

¹⁸ Gikk ut på dato i 2009

psykologisk for den russiske befolkningen. Den psykologiske effekten kan føre til at selv antatt unyttige atomvåpen blir beholdt inntil nye kapasiteter foreligger.

I 2010 kom en ny militær doktrine som ikke endret på atomvåpenstrategien (Sokov, 2012). Selv om dokumentet identifiserte USA og NATO som en trussel mot Russlands interesser og sikkerhet (Shoumikhin, 2012), dreide nesten alt seg om den forestående reformen av det konvensjonelle forsvaret (Sokov, 2012). Dermed ble avskrekking fra 2000 stående urørt som hensikten med russisk atomvåpenstrategi. Russlands syn på ikke-strategiske atomvåpen synes samtidig å ha vært ganske statisk og stabilt (Shoumikhin, 2012). Rasjonalet for å beholde slike våpen synes derimot å være svakt (Sokov, 2012). Taktiske atomvåpen med kort rekkevidde har tilsynelatende ingen rolle i russisk militær tenkning. Mellomdistansevåpen har en begrenset støtte i Luftforsvaret, mens det er kun marinen som ser på disse som en absolutt nødvendighet. På den andre siden eksisterer det ikke noen støtte internt i Russland for å kvitte seg med disse våpnene. Tvert imot har den russiske holdningen tilsynelatende hardnet.

Putins andre periode (2012-2024?)

Putin ble ikke overraskende gjenvalgt etter Medvedev (Wegren, 2013). Et tillegg i grunnloven fra 2008 gjorde at Putin kan sitte i seks år før han må stille til gjenvalg. Totalt kan han sitte i tolv år. Konservative krefter med en felles interesse i å bevare dagens samfunnsordning og fordeling av makt og privilegier utgjør makteliten. Selv om eliten utfordres av stagnerende økonomisk vekst, økt nasjonalisme og innenrikspolitisk opposisjon, er det ikke ventet at makthaverne vil initiere større politiske eller økonomiske reformer (Etterretningstjenesten, 2015).

Fra Putin kom til makten i 2000 har det vært en uttalt russisk målsetting å gjenopprette Russlands stormaktstatus og gjenoppbygge militærapparatet (Zysk, 2013). Regional integrasjon med SUS er landets høyeste utenrikspolitiske prioritet (Etterretningstjenesten, 2015). Likeså har Russlands selvbylde som internasjonal aktør blitt styrket under Putin. Samtidig er det en utbredt oppfatning blant russiske myndigheter at militærmaktens rolle i internasjonal politikk har økt, særlig i USAs og NATOs politikk (Zysk, 2013).

Sterkere russisk økonomi muliggjorde iverksettelsen av omfattende militære moderniseringsprogrammer og økt russisk militær aktivitet på slutten av Medvedevs periode (Wegren, 2013). Dette har blitt videreført under Putin (Zysk, 2013). Russland planlegger å bruke ca. 4000 milliarder kroner på fornying av utstyr og infrastruktur frem til 2020. De kjernefysiske kapasitetene ligger øverst på prioriteringslisten i våpenprogrammene, og det er planlagt brukt over

400 milliarder kroner på oppgradering av den kjernefysiske triaden frem mot 2020 (Zysk, 2013). Atomvåpen vil derfor fortsatt utgjøre fundamentet i russisk avskrekkingstrategi (Etterretningstjenesten, 2015). Evnen til avskrekking videreføres gjennom modernisering og utskiftning av både kjernevåpen og tilhørende leveringsmidler, og i løpet av det neste tiåret vil de fleste systemene fra sovjettiden være byttet ut. Samtidig er det uklart hvordan ikke-strategiske atomvåpen skal brukes og hvilken plass de har i strategien (Adamsky, 2013). Det er derimot bred enighet om at Russland trenger dem for å veie opp for svakheter ved sine konvensjonelle styrker, samtidig som denne argumentasjonen ser bort fra at det Russland er bekymret for er styrker med teknologisk overlegne kapabiliteter (Adamsky, 2013).

I løpet av 2014 har atomvåpen imidlertid blitt brukt som et aktivt retorisk verktøy for Putin. I forkant av NATO toppmøte i Wales i september 2014, minnet Putin om at Russland fortsatt er en av de største atommaktene i verden (Parfitt & Freeman, 2014). På årsdagen for annekteringen av Krim bekreftet Putin at han var klar til å ta i bruk alle tilgjengelige midler for å hindre vestlig involvering i krisen, inkludert å sette de russiske kjernefysiske styrkene på kampberedskap (BBC, 2015). Putin gjør samtidig et stort poeng av at han personlig var sentral i ledelsen av operasjonene i nabolandet.

Den nye militærdoktrinen fra 2014 avviker imidlertid ikke fra tidligere utgaver av doktrinen i beskrivelsen av atomvåpenstrategien (Weitz, 2014). Den legger snarere mer vekt på Russlands evner til konvensjonell avskrekking. Doktrinen refererer hovedsakelig til konvensjonelle styrker som krigsfly, krigsskip og tanks, men også til cyber, verdensrommet og hypersoniske systemer uten bruk av atomvåpen.

4.2.1 Har den russiske atomvåpenstrategien endret seg?

De to overordnede utenrikspolitiske målsettingene i Russland har vært å styrke Russlands status som en likeverdig og respektert global stormakt, og regional dominans i hele SUS-området. De politiske målsettingene kan studeres ut ifra et sikkerhetsperspektiv, innenriksperspektiv og et norm perspektiv.

Fra et sikkerhetsperspektiv kan det se ut som om den overordnede atomvåpenstrategien for å styrke Russlands status som en likeverdig og respektert global stormakt har vært kontinuerlig gjennom hele perioden. Gjensidig avskrekking har ligget i bunnen under alle de tre presidentene, men har hatt ulikt fokus. Til grunn ligger russisk trusseloppfattelse. Spesielt NATOs utvidelse østover og Vestens tilnærming til bruk av militærmakt har forsterket russiske forestillinger om andre stormakters ekspansive ambisjoner og har derigjennom påvirket viktigheten av atomvåpen.

Under store deler av Jeltsins periode lå atomvåpenstrategien fra Sovjetunionen urørt. Et unntak var begrensningen på forkjøpsbruk av atomvåpen som ble fjernet på begynnelsen av 1990-tallet. Dette ble først og fremst gjort for å kompensere for vestlig konvensjonell overlegenhet, men ble ikke operasjonalisert i overordnede dokumenter. Førsteanslagsevnen ble derimot nedjustert da Russland i 1997 etablerte strategisk paritet med USA, mens en pålitelig gjengjeldelseskapasitet ble vektlagt for å oppnå strategisk avskrekking. Rundt årtusenskiftet ble dette erstattet av minimal tilstrekkelighet.

Overgangen fra strategisk paritet til minimal tilstrekkelighet er i tråd med Waltz teorier om at selv en begrenset gjengjeldelsesevne er like god som en stor. Waltzs teori sier at med tilstedeværelsen av atomvåpen vil ikke bare en liten gjengjeldelsesevne være likeverdig med en stor gjengjeldelsesevne, men en liten konvensjonell styrke vil være likeverdig med en stor konvensjonell styrke, fordi store konvensjonelle styrker ikke kan brukes mot atomvåpen. Dette kan derimot ikke forklare hvorfor denne utviklingen ble stanset etter bare noen år.

Til tross for NATOs utvidelse og den humanitære intervensjonen i Kosovo er det vanskelig å argumentere ut i fra et sikkerhetsperspektiv at et økonomisk presset Russland velger å opprettholde et stort atomvåpenarsenal som historisk sett bidro til at Sovjetunionen gikk i oppløsning. Dette kan derimot forklares gjennom russiske behov for å ivareta sine internasjonale relasjoner fra et norm perspektiv.

Atomvåpen ga Russland en særstilling i forhandlingene med USA. Da Russland selv besluttet å bygge ned fra en atomtriade til en atommonade basert på de økonomiske insitamentene, mistet USA imidlertid interessen og trakk seg fra forhandlingene. Et amerikansk missilforsvar stasjonert i Polen og den Tsjekiske republikk, ville potensielt redusere troverdigheten av russisk gjenværende avskrekking og gjøre russiske atomvåpen irrelevante. USA ville dermed ha etablert forsvarsdominans ovenfor Russland, og den gjensidige avskrekkingen mellom øst og vest ville bli svekket. I et sikkerhetsperspektiv ville etableringen av et vestlig missilforsvar presset russiske myndigheter til å implementere en asymmetrisk eller katalytisk atomvåpen strategi. Russiske myndigheter ville i et normperspektiv ha mistet nødvendig pressmiddel i forhandlingene med USA. I et innenriksperspektiv ville fundamentet for det militær-industrielle komplekset ha blitt revet bort.

Nedbyggingen ble stanset og USA kom tilbake til forhandlingsbordet, men seriøse forhandlinger ble først gjennomført i 2009. Dette viser at atomvåpen hadde en sterk symbolverdi, men russiske

myndigheters tro på at atomvåpen var en automatisk garanti for russiske interesser og ikke involvering i den russiske interessesfæren var svekket. Etter NATO-utvidelsen og den humanitære intervensjonen i Kosovo i 1999 var det ikke lenger nok å ha tilstrekkelig med atomvåpen, Russland måtte også ha et volum som forhandlingskort for å kunne være en likeverdig og respektert global stormakt i forhandlingene med USA. Atomvåpen skapte og reflekterte dermed Russlands identitet ovenfor andre stormakter. Utenriksminister Lavrovs og russiske tjenestemenns vektleggingen av behovet for russisk paritet under forhandlingene med Vesten tyder på at symbolverdien til atomvåpen også var viktig under Putin og Medvedev.

Russland har beholdt over 4000 ikke-strategiske atomvåpen, langt mer enn de trenger som forhandlingskort, selv ut fra en normmodell. Dette er også vanskelig å forstå ut ifra et sikkerhetsperspektiv gitt at det primært bare var den russiske marinen som så et begrenset behov for de taktiske atomvåpnene, mens forsvaret for øvrig ser mindre nytte av våpnene. Det russiske byråkratiets sentrale rolle i utviklingen av den reelle atomvåpenstrategien er også vanskelig å forsvare ut i fra et sikkerhetsperspektiv og et normperspektiv. Samtidig kan verken sikkerhetsmodellen eller normmodellen forklare den tilsynelatende totale mangel på demokratiske spilleregler, sivile kontrollfunksjoner og en enhetlig forsvars- og atompolitikk. Dette kan derimot forstås ut ifra en innenrikspolitisk modell.

Basert på Jeltsins egeninteresser ble det opprettet konkurrerende etater og funksjoner, som holdt hverandre i sjakk og ikke ble en trussel mot han selv. Mangelen på en helhetlig forsvar- og atompolitikk som dette skapte, er trolig en medvirkende årsak til at den sovjetiske atomvåpenstrategien bare ble videreført og ikke forsøkt endret før mot slutten av Jeltsins periode. Til tross for demokratiske tendenser på slutten av 1990-tallet, tok dette slutt da Putin gjeninnførte et politisk system med mange likhetstrekk til det sovjetiske regimet. Innplasseringen av tidligere offiserer fra forsvaret og KGB til stadig flere høytstående posisjoner i presidentens administrasjon og i Dumaen sikret at den oligarkiske kulturen i den russiske statskapitalismen ble videreført. Den høye graden av monopolisering, korrupsjon og kriminalitet i russisk politikk som dette medførte, har skapt en forsvarsindustri som til tross for lav produksjonsevne, manglende kvalitetskontroll, synkende fagkompetanse og ineffektiv ressursbruk har tette bånd til Generalstabens. Graden av korrupsjon i dette systemet, der så mye som 20 prosent av midlene forsvinner (Zysk, 2013, s. 11), gjør at opprettholdelsen av den reelle atomvåpenstrategien i Generalstabens kan være motivert av den militær-industrielle virksomheten.

Under alle de tre presidentene har utvikling av nye atomvåpen blitt kjennetegnet av et samspill mellom Forsvarsdepartementet, Generalstaben og militærindustrien, uten sivil involvering. Graden av hemmelighold og manglende sivil representasjon i utviklingen av atomvåpenstrategien kan derfor også være motivert av egeninteressene til de ulike aktørene og opprettholdelsen av det oligarkiske systemet. De konservative kreftenes interesse i å bevare dagens samfunnsordning og fordeling av makt og privilegier kan derfor forklares ut ifra en innenriksmodell. Dette perspektivet kan også forklare mangelen på større politiske og økonomiske reformer til tross for stagnerende økonomisk vekst, økt nasjonalisme og innenrikspolitisk opposisjon.

Metoden i den overordnede atomvåpenstrategien for å styrke Russlands status som global stormakt ser derfor tilsynelatende ut til å være mer eller mindre uendret basert på gjensidig gjengjeldelse ut fra et sikkerhetsperspektiv. Sikkerhetsperspektivet kan derimot ikke forklare opprettholdelsen av det enorme volumet av ikke-strategiske atomvåpen. Dette kan imidlertid forklares ut i fra et norm- og innenriksperspektiv. Dersom det er slik at Russland har beholdt de ikke-strategiske atomvåpnene, dels som et pressmiddel i forhandlingene med USA og dels for å opprettholde egeninteressene til aktørene i den militær-industrielle virksomheten, kan dette forklare mangelen på integrering og prioritering av de ikke-strategiske atomvåpnene i strategien. Uti fra en slik tilnærming er det vanskelig å forstå hvordan atomvåpenstrategien bidrar til regional dominans i SUS-området.

I et regionalt perspektiv er Russland en stormakt, men målt opp mot vestlig dominans er Russland en svakere stat. For en svak stat vil det være utfordrende å skape en trussel om gjengjeldelse for å avskrekke en fiende fra å angripe landet. En svak stat må derfor enten ha en katalytisk eller asymmetrisk tilnærming. Det er vanskelig å se for seg hvordan Russland skal kunne benytte seg av en katalytisk variant. Selv om norm- og innenrikspolitikkmodellen kan bidra til å skape inntrykk av tvetydighet rundt russiske atomvåpenkapasiteter er det neppe tvil om at Russland har evnen til å gjengjelde et atomangrep. Dersom Russlands kjerneinteresser er truet vil ifølge Waltz begrenset bruk av et par velvalgte atombomber være tilstrekkelig for å de-eskalere. Det er heller ingen potensielle stormakter som ville kunne utfordre USA i overskuelig fremtid. Dermed er det ingen som kan la seg katalysere til å gripe inn med militær eller diplomatisk assistanse for å unngå at atomvåpen blir tatt i bruk i en stormakts konflikt mellom Vesten og Russland. En slik avhengighet av en annen stormakt er dessuten ikke i tråd med den overordnede målsetningen om å styrke Russlands status som en likeverdig og respektert global stormakt.

En russisk versjon av den asymmetriske atomvåpenstrategien er også vanskelig å se for seg. Denne strategien krever for det første en desentralisert myndighet. Intervjuet med Putin 15. mars 2015 peker på at dette ikke er tilfelle, snarere tvert imot. Det kan se ut som om myndigheten i høyeste grad er sentralisert til Putin selv. For det andre må atomvåpnenes utgrupperingsmønster være kjent for motstanderen. Graden av hemmelighold og den tilsynelatende mangelen på integrering av de ikke-strategiske atomvåpnene i strategien gjør at bruken av dem ikke er kjent, i alle fall ikke offentlig. Riktignok finnes det eksempler på øvelser der taktiske sjefer øver på å de-eskalere konflikter gjennom å simulere atomvåpen, men dette fremstår mer som en videreføring av en kultur i det russiske byråkratiet, der den reelle utviklingen skulle skje i Generalstabten. Forsvarets tilsynelatende manglende interesse for de ikke-strategiske atomvåpnene utover marinens begrensede behov, undergraver også at en asymmetrisk eskalasjonstilnærming er sentral i den reelle russiske atomvåpenstrategien.

Dersom fremstillingen av russisk atomvåpenstrategi er korrekt har Russland ifølge figuren på side 24 en gjensidig avskrekkingsstrategi. Det kan se ut som om den gjensidige gjengjeldelsen, til tross for et enormt volum av ikke-strategiske atomvåpen, er innrettet for å nå den overordnede målsetningen om å styrke Russlands status som en likeverdig og respektert global stormakt også fra et norm- og sikkerhetsperspektiv. Samtidig som en katalytisk- eller asymmetrisk eskalasjonsstrategi vil undergrave muligheten for å fremstå som likeverdig og respektert, ser det heller ikke ut som om de har noen sentral plass i den overordnede målsetningen om regional dominans i området som omfattes av SUS-landene. Dersom Russland hadde hatt en slik klar katalytisk- eller asymmetrisk eskalasjonsstrategi så burde den ha vært mer fremtredende under NATOs utvidelser østover i 1999, 2004 og 2009. En slik strategi ville dermed også ha skapt et større sikkerhetsdilemma, der flere SUS-land kan føle seg presset til å søke garantier fra Vesten. Denne målsetningen må derfor nås gjennom andre tilnærminger. Russland har dermed ut fra et sikkerhets,- norm- og innenriksperspektiv hatt en gjensidig avskrekkingsstrategi i perioden 1991 til 2014.

4.3 Russisk hybrid krigføring

Det andre tilfellestudie er utviklingen av russiske hybrid krigføring. Som bakgrunn vil oppgaven se på hvilken implikasjoner oppløsningen av Sovjetunionen fikk for russisk regional sikkerhetspolitikk. Deretter vil tre eksempler for russisk bruk av militær makt, henholdsvis Ukraina, Tsjetsjenia og Georgia bli belyst. Til slutt vil jeg konkludere med om det er grunnlag for å hevde at russisk hybrid krigføring er noe nytt og hvilken implikasjoner dette kan ha.

4.3.1 Bakgrunn

Kollapset i Sovjetunionen i 1991 skjedde med en hastighet som gjorde det vanskelig å kontrollere (Hughes, 2001, s. 14). Det førte til kaos i mange tidligere republikker, inkludert Russland. I motsetning til europeiske maritime imperier, som var basert på stor avstand mellom kolonimaktene (sentrum) og koloniene (periferi), bestod Sovjetunionen av et av historiens største sammenhengende landterritorium, der sentrum og periferi var tett integrert. Territoriell nærhet og kulturell likhet førte til en kompleks og destabiliserende oppløsning, som bidro til at Russlands forståelse av territorielle grenser i det tidligere sovjetområdet var uklart.

En positiv forståelse av russisk regional sikkerhetspolitikk må ta utgangspunktet i hva russiske myndigheter oppfattet at de skulle beskytte i 1991. Russiske myndigheter måtte i stor grad gi avkall på den globale rollen Sovjetunionen hadde, men hadde fortsatt ambisjoner om en regional hegemonisk rolle ovenfor de andre tidligere sovjetrepublikkene (Hughes, 2001). Denne tankegangen kom til uttrykk i *det russiske utenrikspolitiske konseptet* i 1993 (Hughes, 2001, s. 15). Russland arvet sikkerhetslogikken fra den sovjetiske perioden, og oppfattet at de hadde rett til innsyn i nabostatens indre anliggende. Dersom russiske interesser var truet hjemlet det dermed direkte inngripen i de tidligere sovjetiske republikkene. For det første var det viktig å sikre kontroll over de russiske militærbasene i blant annet Moldova, Georgia, Armenia, Baltikum, Ukraina og Tadsjikistan. For det andre bodde det 25 millioner etniske russere i de fjorten ikke-russiske republikkene (Hughes, 2001, s. 16).

President Jeltsins primære fokus etter oppløsningen var rette mot innenrikspolitikken for å få den russiske økonomien på rett kjøll (Hughes, 2001, s. 14). Politikken ovenfor de andre tidligere sovjetrepublikkene var derfor innledningsvis ikke høyt på agendaen. På den ene siden var utenrikspolitikken drevet av en motivasjon for å gjennomføre oppløsningen så fort som mulig. Oppløsningen av Sovjetunionen stoppet imidlertid på grensen av den russiske føderasjonen

(Hughes, 2001). På den andre siden var russiske myndigheter en av pådriverne for opprettelsen av SUS i desember 1991. SUS skulle motvirke en destabilisering av regionen gjennom å samordne landenes politikk og forsøkte blant annet å finne felles løsninger på forsvarsspørsmål og problemstillinger knyttet til landenes økonomiske utvikling.

Etniske russere utenfor Russland var i liten grad sentral som politisk argument under president Jeltsin (Ziegler, 2006). Putin har derimot etter århundreskiftet i stadig økende grad vektlagt russisk nasjonalisme i innenriks- og utenrikspolitikk. Putin har vist seg å være mer tilpasset den russiske nasjonalistbevegelsen enn Jeltsin var, og har viet stor oppmerksomhet til å fremme og forsvare interessene til russiske landsmenn.

En negativ forståelse av russisk regional sikkerhetspolitikk reflekterer en klassisk form for realisme med utgangspunkt i forestillinger om andre stormakters ekspansive ambisjoner (Zysk, 2013). Enhver stat eller aktør som disponerer et betydelig militært potensiale kan dermed utgjøre en fare for Russlands sikkerhet. Russiske myndigheter har derfor opplevd en stigende trussel fra det de oppfatter som et økende vestlig militært nærvær ved russiske grenser og nærområder, samt en vestlig militær teknologisk overlegenhet. Russlands militære har ambisjoner om å svare på både tradisjonelle og nye sikkerhetsutfordringer og trusler med en sterkt redusert, men profesjonalisert permanent beredskapsstyrke med høy fleksibilitet (Zysk, 2013). Modernisering av militære har derimot gått sakte, men fikk høy prioritet i militær doktrine fra 2010 der nesten alt dreide seg om den forestående reformen av det konvensjonelle forsvaret (Sokov, 2012).

På 1990-tallet og i begynnelsen av 2000-tallet opplevde den russiske militærmakten et dramatisk forfall grunnet et endret sikkerhetsmiljø, synkende politisk interesse og manglende finansiering (Zysk, 2013). Dette førte til en reduksjon innen utvikling, vedlikehold, fornying av militært utstyr og øvelsesintensitet. Demoralisering i de militære rekkene økte og korrupsjon var utbredt. Mer enn halvparten av det tekniske materiellet i de væpnede styrkene var defekt i 2008. Den langvarige krigen i Tsjetsjenia på 1990-tallet og senere i Georgia (2008), avdekket åpenbare svakheter i det russiske forsvaret. Russiske styrker viste manglende evne til å utkjempe en moderne krig, selv mot en langt svakere motstander.

4.3.2 Tsjetsjenia

Innledningsvis var russisk bruk av militærmakt etter den kalde krigen preget av erfaringene fra det siste tiåret av det sovjetiske regimet (Kanet, 2011). Krigen i Afghanistan ble tillagt mye av skylden for Sovjetunionens kollaps, og hadde etterlatt seg en hel generasjon av traumatiserte og

desillusjonerte russiske soldater. Russisk utenrikspolitisk innsats i 1990-årene var rettet mot å delta på like vilkår i vestlige samfunn. Russiske myndigheter var derfor tilbakeholdene med å bruke militærmakt som et utenrikspolitisk verktøy det første tiåret ¹⁹, men viste derimot stor vilje til å holde den russiske føderasjonen samlet (Hughes, 2001).

Republikken Tsjetsjenia ble av russiske myndigheter oppfattet som rettmessig russisk territorium (Hughes, 2001). Separatistbevegelsens forsøk på å bryte ut av den russiske føderasjonen, ble slått hardt ned av russiske styrker på midten av 1990-tallet (Hughes, 2001). Jeltsins antagelser om en automatisk sikkerhetsgaranti gjennom atomvåpen viste seg ikke å hindre verken den humanitære intervensjonen i Kosovo, eller den første NATO-utvidelsen i 1999 (Arbatov, 2010). Vesten ville dermed kunne gripe inn i en ny krig i Tsjetsjenia til tross for russisk vetorett i FNs sikkerhetsråd (Sokov, 2012). På bakgrunn av dette er de tsjetsjenske krigene på 1990- og begynnelsen av 2000-tallet valgt som første eksempel på hybrid krigføring.

Tsjetsjenia vedtok i 1992 en grunnlov som definerte landet som en selvstendig sekulær stat. Forsøkene på å bryte ut av den russiske føderasjonen førte til at russiske styrker i 1994 innledet en offensiv for å knuse separatistbevegelsen (Hughes, 2001).

For Jeltsin, som skulle stille til nyvalg i 1996, ble krigen en stor prøvelse (Mendras, 2012). Jeltsin hadde tidligere bygd opp en forakt for den folkevalgte Dumaen under maktkampen som fulgte etter 1991. Uenigheter om maktfordelingen mellom parlamentet og presidenten resulterte i at Jeltsin beordret storming av parlamentet 3. oktober 1993. Maktdemonstrasjonen sikret at presidenten fikk økt makt i grunnloven, samtidig som den var uklar på hvilke rettighetene de ulike enhetene i den russiske føderasjonen skulle ha. Tsjetsjenia var imidlertid den eneste delen av føderasjonen som ønsket å løsrive seg. Istedenfor å bli behandlet som et unntak, hevdet de russiske myndighetene at andre russiske enheter ville bli smittet av en tsjetsjensk løsrivelse. Uten å erklære krisetilstand eller involvere parlamentet besluttet Jeltsin, sammen med en liten gruppe av sine aller nærmeste rådgiver, å bruke militærmakt for å disiplinere Tsjetsjenia tilbake inn i føderasjonen. Denne mangelen på demokratiske prosesser ble i stor grad oversett av Vesten på grunn av den nye Militærdoktrinen som kom i oktober 1993 (Mendras, 2012). Fjerningen av den selvpålagte

---

¹⁹ Russiske bruk av militærmakt i SUS område var ikke unikt for Tsjetsjenia. Russland var direkte involvert i en rekke post-sovjetiske konflikter, blant annet i Abkhazia og Sør-Ossetia, men også lenger unna egne grenser i Tadjikistan, Transdnistra og Nagorno-Karabakh (Hughes, 2001, s. 14).

begrensningen om ingen forkjøpsangrep med atomvåpen ble tillagt mer viktighet i Vesten enn mangelen på demokratiske kontrollfunksjoner (Mendras, 2012).

Krigen i Tsjetsjenia var kun ment å skulle vare i 14 dager, men varte i 16 måneder (Mendras, 2012). Flere hundre tusen russiske vernepliktige uten tilstrekkelig trening, utstyr eller forsyninger ble satt inn i kampene (Mendras, 2012). Konflikten i Tsjetsjenia var en av de mest voldelige i SUS-området under hele 1990-tallet (Hughes, 2001). Den fysiske ødeleggelsen, tallet på flyktninger og størrelsen på de militære og sivile tapene var enorme. Det meste av infrastrukturen ble ødelagt, samtidig som flere hundretusen tsjetsjenske flyktninger oppholdt seg i naborepublikken Ingusjetia. Mens den tsjetsjenske befolkningen i Tsjetsjenia på den ene siden ble redusert fra omkring 1 million til omkring 300 000, ble på den andre siden også store deler av den gjenværende russiske befolkningen drept av den russiske bombingene av Groznyj (Hughes, 2001, s. 15). Den kritikkløse bombingene av Groznyj viser at etniske russere ikke var et stort tema i Jeltsins politikk.

I løpet av krigen ble stadig flere russiske velgere mot krigen, og mente det var bedre at den hovedsakelig muslimske befolkningen fikk løsrive seg fra Russland (Mendras, 2012). I forkant av valget i 1996, begynte dermed forhandlinger om en fredsavtale mellom Russland og Tsjetsjenia, for å sikre Jeltsin gjenvalg. I 1997 fikk Tsjetsjenia stor grad av selvstendighet, mot at landet skulle fortsette å være en del av den russiske føderasjonen.

Valget av president Aslan Maskhadov i 1997 førte til at tsjetsjensk nasjonalisme fikk en dreining mot islam (Hughes, 2001). Den tsjetsjenske presidenten erklærte i 1999 at over de neste tre årene skulle det innføres en lov basert på Sharia. Dette var et brudd på både fredsavtalen fra 1996 og grunnloven fra 1992. Samtidig invaderte flere tusen tsjetsjenske islamske krigere nabolandet Dagestan, som starten på en hellig krig for å frigjøre Nord-Kaukasus fra de vantro russerne og etablere et kalifat.

I 2000 skulle det være et nytt valg i Russland. Jeltsin hadde da sittet i to perioder og kunne derfor ikke stille til gjenvalg (Hughes, 2001). Jeltsins viktigste målsetninger var å sikre sin egen og familiens framtid. Dette skulle gjøres ved at en som var lojal mot Jeltsin skulle overta som president. Putin ble håndplukket av Jeltsin. Forberedelser ble derfor gjort i 1999 slik at Putin skulle vinne valget. Jeltsin erstattet statsminister Sergei Stepashin, med Putin som kom fra stillingen som sjef for FSB. En ny krig i Tsjetsjenia var derfor instrumentell i å styrke den ukjente Putin som presidentkandidat (Mendras, 2012). Selv om invasjonen fra de tsjetsjenske opprørene inn i Dagestan ga Russland et påskudd til å gå til krig mot Tsjetsjenia, hadde dette lite støtte i den

russiske velgermassen. Den folkelige støtten kom først etter at leilighetskomplekser i Moskva og andre steder i Russland ble utsatt for bombeattentat i september 1999. Ved å fremstille de tsjetsjenske opprørerne som barbarer, samtidig som det ble hevdet at de sto bak bombeattentatene og dermed utgjorde en terrortrussel mot hele Russland, kunne Putin vise styrke ved å gjennomføre en overraskende russisk invasjon av Tsjetsjenia mot slutten av 1999 (Hughes, 2001).

Krigen i Tsjetsjenia ble hjørnesteinen i Putins første presidentvalgkamp (Mendras, 2012). En seier i Tsjetsjenia ville ikke bare gjenopprette Russlands falmende ære, men også rettferdiggjøre en resentralisering og styrking av russisk statsmakt (Hughes, 2001). Mens en kort seiersrik krig ville bety mye for moralen til de militære styrkene, ville militærmakt etter flere år med budsjettkutt samtidig få gjenetablert statusen fra glansdagene.

I motsetning til under den forrige tsjetsjenske krigen, der overveldende militærmakt hadde mislyktes i å sikre tsjetsjensk underkastelse, kombinerte Putin bruk av mindre militære enheter med blokader, stedfortredende motiver, demonisering, tvang og manipulering av internasjonal oppfattelse (Hughes, 2001). Med bakgrunn i vestlige erfaringer fra Falklandskrigen og Gulfkrigene ble det viktig for det russiske propagandaapparatet å kontrollere medias tilgang for å vinne informasjonskrigen (Hughes, 2001, s. 37). NATOs operasjoner mot Serbia hadde også vist at massiv bruk av luftmakt og indirekte ild, kombinert med vilje til å akseptere utilsiktet skade ville føre til en rask seier. Bruken av store styrker med dårlig trente og utrustede vernepliktige soldater ble erstattet av bedre trente spesialstyrker, som var godt ledet, godt koordinert og godt utstyrt. Etter kort tid ble Groznyj tatt i løpet av desember 1999. Dette førte til at Putins popularitet steg, og han vant valget i mars 2000.

Den andre tsjetsjenske krigen fremstod innledningsvis som svært vellykket. Dette innebærer imidlertid ikke at den bærer preg av hybrid krigføring. For det første var det ingen forsøk på å tåkelegge russisk involvering, snarere tvert imot. For å sikre seier i valget la Putin vekt på å dehumanisere tsjetsjenerne generelt, og at det tsjetsjenske problemet måtte fjernes en gang for alle, uansett kostnad (Hughes, 2001).

For det andre er det lite som tyder på at forsøkene på å kombinere ulike virkemidler var integrert. Bruken av militære midler var først og fremst representert av åpen regulære metoder adoptert fra vestlige erfaringer under 1990-tallet. Selv om de russiske styrkene var byttet ut med spesialstyrker, representerte heller ikke bruken av disse noe irregulært. Et massivt bombardement fra luften og bakken grusla Grosnyj, før bakkestyrkene gikk inn og okkuperte byen. De russiske spesialstyrkene

var bedre trent og utrustet, men de ble brukt på samme prinsipielle måte som de vernepliktige under den første tsjetsjenske krigen.

For de tredje førte ikke en bedre taktisk og operasjonell koordinering til at dette også var koordinert med det strategiske og politiske nivået. Etter valgseieren til Putin, klarte de tsjetsjenske opprørerne å samle seg til en motoffensiv (Hughes, 2001). De påfølgende russiske tapene utover 2000-tallet gjorde igjen krigen upopulær blant russiske velgere. Samtidig begynte rapportene om brudd på menneskerettigheter å komme frem (Hargreaves & Cunningham, 2004). Til tross for forsøk på å kontrollere media fikk de russiske styrkene økende kritikk fra vestlige land og internasjonale organisasjoner. Blant annet ble Russland oppfordret av FN, OSSE og Europarådet til å respektere menneskerettighetene i Tsjetsjenia (Hughes, 2001). Kritikken førte til at USA i 2000 fjernet de tsjetsjenske opprørerne fra listen over globale terrororganisasjoner. Den russiske invasjonen lyktes med å sikre at Putin ble valgt, men klarte ikke å sikre russisk kontroll på eget territorium, og undergravde dermed ambisjonen om å fremstå som en troverdig regional hegemon.

Den amerikanske kritikken stanset etter 11. september 2001 (Kanet, 2011). Delvis var dette på grunn av at enkelte radikale tsjetsjenske opprørere hadde en tilknytning til Al-Qaida, og delvis for å sikre russisk støtte for USAs operasjoner mot Taliban i Afghanistan. Tsjetsjenia ble derfor omtalt som et internt terrorproblem i Russland av amerikanske myndigheter (Kanet, 2011).

4.3.3 Georgia

Under Putins presidentperioder på 2000-tallet ble det klart at Russland til tross for status som atommakt ikke ble behandlet som likeverdig av Vesten (Blank, 2008). Fra et russisk perspektiv var det først og fremst NATO-utvidelsen i 2004 og missilforsvaret som gjorde at Russland hevdet at russiske interesser ble tilsidesatt. Russland oppfattet USA som en unipolar hegemon, uten respekt for FN med en stadig økende appetitt for å løse internasjonale problemer med militærmakt (Kanet, 2011).

Til tross for at russiske myndigheter på midten av 2000-tallet hevdet at russiske styrker trakk seg ut av Georgia, ble ikke CFE avtalen ratifisert av USA (Blank, 2008). Samtidig ble de amerikanske basene i Romania og Polen anklaget for å være en styrkeoppbygging langs den russiske grensen. Verken Polen eller Romania grenser mot Russland, men reflekterer snarere at Putin oppfatter det gamle sovjetiske territoriet som naturlig å tilhøre Russland. En videre utvidelse til også å omfatte Georgia og Ukraina, ville blitt oppfattet som et klart brudd på Russlands rettigheter som regional stormakt. Da NATO begynte forberedelsene til opptaksprosessen av nye medlemsland mot

NATO-toppmøte i 2008, trakk Russland seg i protest fra CFE-avtalen i 2007. Den russiske Generalstaben hevdet samtidig at siden Iran på det tidspunktet ikke utgjorde noen reel trussel måtte et missilforsvar i Europa være rettet mot Russland (Blank, 2011, s. 171). Ifølge russiske myndigheter hadde NATO-utvidelsen dermed ingenting med europeisk sikkerhet å gjøre, men var snarere et forsøk på å dele Europa og true Russland. Selv om Georgia meldt seg ut av SUS i 2008, ble verken Georgia eller Ukraina tatt opp som medlemmer i NATO, men toppmøte erklærte at dette var en klar fremtidig ambisjon. For Russland ble en slik uttrykt ambisjon det samme som innlemmelse i alliansen (Blank, 2011). Krigen i Georgia 2008 er derfor valgt som det andre empiriske eksempel.

Tidlig i sin presidentperiode gjorde Putin det klart at han forpliktet seg til å etablere Russland som en regional makt og en viktig internasjonal aktør (Kanet, 2011). Det russiske utenrikspolitiske konseptet fra 2000 beskrev at intern politisk stabilitet og økonomisk levedyktighet i Russland var en forutsetning for å hindre USA fra å innta en dominerende global rolle slik at Russland kunne være et viktig sentrum for innflytelse i en multipolar verden (Kanet, 2011, s. 208). Putins gjeninnføring av statlig kontroll i Russland sammenfalt med en økonomisk vekst fra årtusenskiftet og frem til 2008. Samtidig ble respekt for sivile rettigheter og demokratiske prosesser redusert (Kanet, 2011). Moskva tilnærmet seg dermed Europa og USA fra en posisjon med tilsynelatende økt stabilitet og styrke, noe som tillot Russland å føre en mye mer aktiv utenrikspolitikk.

I 2008 hadde Russland etablert seg som en viktig aktør i europeisk økonomi og politikk, og var en dominerende aktør i det meste av det tidligere sovjetiske området (Kanet, 2011). Grunnlaget for denne nye rollen var Russlands delvise monopol innen utvinning og distribusjon av naturgass og olje over store deler av Eurasia. Like før intervensjonen i Georgia ble det i juli 2008 utgitt et nytt russisk utenrikspolitisk konsept (Kanet, 2011, s. 211). Den brøt med tidligere versjoner av politikken, og fokuserte på eksterne, heller enn interne utfordringer for russisk sikkerhet. Konseptet fastslo at global konkurranse trenger en siviliserende dimensjon, noe som tyder på konkurranse mellom ulike verdssystemer. Samtidig ble det fremhevet at alle relasjoner med omverdenen må bygge på Russlands uavhengighet og suverenitet.

Under opptakten til det russiske angrepet på Georgia i august 2008 var det særlig to hendelser som preget forholdet mellom de to landene. For det først ble gisselaksjonen i Beslan i russiske Nord-Ossetia i september 2004, brukt av Putin som et eksempel på behovet for en sterk regional makt (Mendras, 2012). Tsjetsjenske terrorister, med opphav fra flyktningeleirene i Ingusjetia i Georgia, tok ansatte og elever som gisler. Totalt 330 nord-ossetiske gisler ble drept, hvorav 155 var barn, da

russisk antiterrorstyrker gikk til angrep på skolen. Putin pekte på at slike hendelser ikke hadde skjedd under sovjetperioden, og hevdet at *sammenbruddet i 1991 var den største geopolitiske katastrofen i dette århundret* (Mendras, 2012, s. 259). Under de to tsjetsjenske krigene hadde tsjetsjenske opprørere etablert baseområder på georgisk territorium. Disse ble brukt som utgangspunkt for operasjonene inne i Tsjetsjenia. Til tross for at de fleste gislene i Beslan trolig ble drept av russiske styrker, ble terroraksjonen brukt for å underbygge frykten om at heller ikke resten av Russland var trygt. Denne måten å tenke på fikk stor oppslutning i den russiske nasjonalistbevegelsen, og Putin fikk stor støtte (Mendras, 2012).

For det andre innførte Putin et embargo mot Georgia på høsten 2006 (Mendras, 2012). Blant annet georgisk mineralvann og vin ble forbudt i Russland, og alle kommunikasjonslinjer mellom de to landene ble brutt. Dette inkluderte flyruter, post- og bankforbindelser. Samtidig ble flere putinkritiske russere drept. Anna Politkovskaya ble drept i leiligheten sin i Moskva, mens Alexander Litvinenko ble forgiftet i London. De mistenkte morderne ble beskyttet av Putin, og ble ikke straffet.

Beslan, embargoen og Georgias tilnærminger til NATO var med på å øke spenningene mellom Georgia og Russland (Mendras, 2012). Etter flere uker med det som trolig var russiske provokasjoner gikk georgiske styrker til angrep mot separatiststyrker i Sør-Ossetia den 7. august 2008. Dagen etter responderte Russland med å sende hæren inn på georgisk jord angivelig for å beskytte den russisktalende befolkningen i Abkhasia og Sør-Ossetia. Den 9. august erklærte derfor Georgia at de var i krig med Russland.

Det var liten tvil om at Moskva stod bak og ønsket å dra Georgia inn i en konflikt. Den russiske propagandaen klarte imidlertid å dominere mediabildet på en slik måte at selv vestlige stater var i tvil (Mendras, 2012). Allerede den 7. august, ble en rekke nettsider tilhørende georgiske myndigheter utsatt for et koordinert cyberangrep (Tikk, 2008). Georgia hadde ikke en stor utbredelse av nettverksinfrastruktur, der bare 7 av 100 var internettbrukere. Omtrent halvparten av landets internettforbindelser gikk gjennom Russland, og mulighetene for å spre datatrafikken var begrenset. Gjennom å blokkere nettsidene til georgiske myndigheter, klarte russerne innledningsvis å hindre myndigheten i Georgia i å få ut informasjon til befolkningen og til resten av verden. Samtidig hadde russiske myndigheter gjennom flere år skapt et fiendebilde av Georgia, som ble personifisert gjennom den georgiske presidenten Mikhel Saakashvili (Mendras, 2012). Russiske myndigheters monopol på TV og radio i Russland fremstilte Saakashvili ensidig som

kjeltring. Medvedev hevdet til og med at myndighetene i Georgia planla et folkemord på den russisktalende nord-ossetiske befolkningen i de to utbryterprovinsene (Mendras, 2012).

De russiske angrepene var ikke bare begrenset til mål inne i Abkhasia og Sør-Ossetia. De var også rette mot sivil infrastruktur i øvrige deler av Georgia (Mendras, 2012). Georgisk eiendom og økonomiske mål, som havner og flyplasser, ble også angrepet. Mer irregulære metoder skal også ha blitt tatt i bruk. Blant annet skal en tsjetsjensk bataljon ha blitt brukt av russiske myndigheter for å begå grusomheter inne i Georgia (Daltveit et al., 2010). Det ble også rapportert at russiske regulære styrker ved minst fire anledninger var involvert i plyndring og brenning av hus som tilhørte etniske georgiere i Sør-Ossetia. Samtidig skal russerne ved flere anledninger ha brukt blant annet klasevåpen på en måte som høyst sannsynlig var i strid med proporsjonalitetsprinsippet.

Russiske myndigheter satset på at Russland, som i 2008 både var en atomvåpenmakt og en økonomisk stormakt på grunn av oljen, ikke ville bli utfordret av vestlig diplomati (Mendras, 2012). EU sendte imidlertid den franske presidenten Nicolas Sarkozy²⁰, for å megle frem en plan for å få slutt på stridighetene. Planen ble aldri implementert. Etter to uker med kamper anerkjente Russland overraskende både Abkhasia og Sør-Ossetia som selvstendige republikker. Til Moskvas skuffelse var det bare Venezuela, Nicaragua og Nauru som støttet anerkjennelsen. Ingen av de andre SUS-landene ga etter for presset fra russiske myndigheter (Mendras, 2012).

Flere ting peker i retning av at krigen i Georgia hadde en hybrid karakter. For det første ble cyberangrep implementert og koordinert med angrepet den 8. august 2008 og understøttet dermed informasjonskrigen. Angrepene var imidlertid relativt enkle og det har vært vanskelig å bevise at russiske myndigheter sto bak. På den ene siden omfattet angrepene mot Georgia primært endring av utseendet på offisielle politiske og finansielle nettsider, og tjenestenektelse innen privat og offentlig sektor, blant annet offisielle medier og banker (Tikk, 2008). Selv om metodene lignet på de som ble benyttet mot Estland året før, ble angrepene mot Georgia ansett å være vesentlig bedre koordinerte fra begynnelsen av. Det skal også ha blitt gjort forsøk på en cyber-blokade mot Georgia ved å rute all trafikken gjennom Russland. Til tross for at angrepene fremsto som koordinerte og instruerte, har det ikke vært mulig å identifisere noen statlige organisasjoner som sto bak angrepene. På den andre siden ble det spredt instruksjoner om hvordan angripe og oversvømme nettsider. Informasjon om hvilke nettsider som var velegnede som mål ble spredt på russiske blogger, forum og nettsider. Dette inkluderte lister over e-post adresser til politikere, som

---

²⁰ Frankrike hadde lederskapet i EU i 2008 (Red)

ble misbrukt for spamming og mer målrettede angrep. En av nettsidene, *stopgeorgia.ru*, ble knyttet til både organisert kriminalitet og angrepene i Georgia. Russiske myndigheter har forholdt seg bemerkelsesverdig passive til disse aktørene, og cyberangrepene ble i det minste tolerert av russiske myndigheter.

Klasevåpen og bakkestyrker skal ha blitt benyttet på en irregulær måte. Slik uproporsjonal våpenbruk kan naturlig nok ha en vel så stor terroreffekt overfor sivile, som bruk av kriminelle bander potensielt kan ha (Daltveit et al., 2010). Plyndring, brenning og feilbombing kan like gjerne ha vært et resultat av dårlig russisk disiplin, mangelfull trening eller utilsiktet eskalering fra begge sider. Det er derfor vanskelig å trekke noen entydig konklusjon om overgrep og terrorhandlinger, i kombinasjon med regulære kamphandlinger, var del av en større plan fra russisk side for å oppnå en forsterket sjokkeffekt. Det begrensede omfanget taler mot at Russland hadde dette som en del av en overordnet plan (Daltveit et al., 2010).

Videre kan bruken av embargo, Beslan og annerkjennelsen av Abkhasia og Sør-Ossetia som selvstendige republikker indikerer et forsøk på å kombinere økonomiske, politiske og sivile midler med militære midler. Imidlertid peker EUs involvering og manglende internasjonal oppslutning på at disse ikke var tilstrekkelig integrert med øvrige virkemidler.

Utstrakt bruk av psykologisk- og informasjonskrigføring for å etablere et fiendebilde av den georgiske presidenten var også et av virkemidlene. Dette ble kombinert med aktiv desinformasjon fra det politiske nivå for å skape tvil om de faktiske forholdene på bakken. Det var imidlertid aldri tvil om at russiske styrker stod bak selve angrepet 8. august 2008.

Om russernes angrep på Georgia bør falle inn under definisjonen hybrid krig, er vanskelig å bedømme. Den inneholder flere elementer, men hver for seg fremsto de ikke som ferdigutviklet og ikke tilstrekkelig integrert, noe som gjorde at de ikke ble gjensidig forsterkende. Selv om Russland til en viss grad oppnådde de taktiske og operasjonelle målsetningene på bakken, nådde ikke russiske myndigheter de politiske og strategiske målsetningene. Til tross for at NATO ikke intervenerte, klarte ikke de russiske myndighetene å hindre at EU involverte seg. Samtidig førte krigen i Georgia til at NATO dreide fokus hjem fra Afghanistan og endret det strategiske konseptet. Selv om Russland fikk status som partner, fikk også Georgia og Ukraina samme status. Videre har SUS-landene økt forsvarsbudsjettene med 25 prosent, noe som har skapt tvil om stabiliteten i regionen (Mendras, 2012). Det internasjonale samfunnets, og spesielt SUS-landenes manglende oppslutning om Russlands anerkjenning av Abkhasia og Sør-Ossetia som selvstendige

republikker undergravde både Russlands ambisjon om regional dominans, men også til en viss grad statusen som global stormakt.

Til tross for dette var krigen nyttig for tandemparet Putin og Medvedev. Georgia skapte et fiendebilde som gjorde at de russiske velgerne aksepterte at stadig mer makt ble samlet hos presidenten. Presidentperioden ble blant annet økt til seks år. Putins maktbase ble dermed konsolidert, og sikret gjenvalg i 2012.

4.3.4 Ukraina

Krigen i Georgia stanset tilsynelatende alle illusjoner om at Georgia ville kunne bli NATO medlem i nær fremtid, men dette hindret ikke Ukraina å tilnærme seg Vesten ytterligere. I slutten av 2004 hadde Oransjerevolusjonen lyktes med å kaste det sittende korrupte regimet, som hadde tette bånd til russiske myndigheter (Mendras, 2012). Det nye regimet proklamerte uavhengighet fra Russland, og en tilnærming til Vesten med medlemskap i både NATO og EU som mål (Allison, Light, & White, 2006). Dette ble en personlig ydmykelse for Putin. Dersom Ukraina falt i hendene på Vesten kunne dette føre til en dominoeffekt ovenfor de andre tidligere sovjetstatene, inkludert Russland (Mendras, 2012). Det ble derfor tatt en beslutning om å bruke alle tilgjengelige midler for å undergrave demokratiseringsprosessene og tilnærmingen mot Vesten i Ukraina.

Valget av den ukrainske presidenten Janukovitsj i 2010 blokkerte Ukrainas forsøk på NATO medlemskap (Allison, 2014). I 2013 støttet Janukovitsj også at Ukraina skulle inngå i den russisk ledede tollunionen, istedenfor å fortsette ambisjonen om å bli EU-medlem. Imidlertid måtte Janukovitsj flykte fra Ukraina etter voldsomme demonstrasjoner i Kiev i februar 2014. Dette skjedde samtidig som Putin skulle være vert for De olympiske leker. Russiske myndigheter benektet alle beskyldninger om at Russland stod bak. Putin hevdet isteden at opptøyene i Kiev var isenesatt av Vesten og at hendelsene i Kiev var et grunnlovsstridig kupp (Allison, 2014). Samtidig spredt urolighetene i Ukraina seg til Krim og Øst-Ukraina.

I lengre tid benektet Putin at russiske soldater var involvert i okkupasjonen av Krim (Allison, 2014). I april endret han likevel fremstillingen og innrømmet at russiske tjenestemenn hadde støttet selvforsvargrupper etter ønske fra den russisktalende befolkningen på Krim og Sevastopol. Han benektet imidlertid at russiske styrker var involvert i Øst-Ukraina. Tidlig på sommeren 2014 innrømmet Putin allikevel at russiske leiesoldater hadde deltatt i kampene, men fortsatte å hevde at ingen regulære russiske styrker var involvert. Dette har imidlertid ikke overbevist særlig mange vestlige stater (Allison, 2014). På årsdagen for annekteringen av Krim gikk Putin langt i å bekrefte

at russisk involvering i Ukraina har vært større enn Russland tidligere har innrømmet (BBC, 2015). Putin gjør et stort poeng av at han personlig var sentral i ledelsen av operasjonene i nabolandet, særlig under Janukovitsjs flukt til Russland.

I løpet av 2014 har vestlig etterretning meldt at Russland har samlet bataljonsstridsgrupper, artilleri, luftvern, kommando og kontroll, samt logistikk i områdene som grenser opp mot Ukraina (Etterretningstjenesten, 2015). Flere hundre stridsvogner, pansrede kjøretøyer og artilleri har blitt levert til separatistene i Øst-Ukraina. Store grupper, som russerne selv kaller «*russiske frivillige*», kjemper inne i Øst-Ukraina. I realiteten er dette russiske leiesoldater, rekruttert fra russiske militære enheter, samtidig som russiske spesialstyrker i umerkede uniformer utgir seg for å være separatister. Russiske luftvernssystemer og andre regulære russiske enheter har blitt observert inne på ukrainsk jord. Avanserte og koordinerte informasjonsoperasjoner og operasjoner i cyberdomenet, blir gjennomført både i Ukraina, mot Vesten og internt i Russland.

Den russiske intervensjonen på Krim og involveringen i Øst-Ukraina har et klart preg av hybrid krigføring. Til tross for styrkeoppbyggingen langs den ukrainske grensen karakteriseres annekteringen av Krim av minimal bruk av makt. Samtidig har den russiske tilnærmingen i Øst-Ukraina hatt fokus på bruk av militær etterretning, våpenleveranser og overføring av relativt små grupper av væpnede styrker fra Russland (Allison, 2014). Moskva har også vist seg å være svært effektive i bruk av ikke-militære instrumenter for å benekte russisk involvering. Tåkeleggingen har bidratt til vestlig reservasjon mot involvering og styrke nasjonal russisk støtte. Til tross for at militære midler har vært avgjørende, støttet den russiske intervensjonen våren og sommeren 2014 seg tungt på politiske, økonomiske og sivile virkemidler. Blant annet ble lokal politisk støtte mobilisert blant sivile grupper, samtidig som økonomisk press og trusler ble rettet mot den ukrainske staten. Hensikten har vært å unngå enhver entydig og store innsetting av russiske enheter på ukrainsk territorium eller en direkte forpliktelse til en langvarig borgerkrig.

I stedet har organiserte selvforsvarsstyrker i Ukraina vært en viktig ressurs i russisk innsats for å nøytralisere og motvirke reaksjonen til de nye ukrainske myndighetene (Allison, 2014). Samtidig har russerne dratt nytte av at de ukrainske militære og interne sikkerhetsstyrkene, som tjenestegjorde under Janukovitsj, var fragmenterte, demoraliserte og usikre på hvor lojaliteten deres lå. Russland har dermed skapt et handlingsrom der de kan ta tilbake territorium de ser som tap etter den sovjetiske kollapsen.

Den nye militærdoktrinen fra 2014 har ingen referanser til russisk hybrid krigføring, eller integrering av sivile og militære virkemidler (Weitz, 2014). Doktrinen vektlegger imidlertid i større grad enn tidligere at trusselen NATO utgjør mot Russland er uendret, og at de militære styrkene må avvise den vestlige trusselen og bekjempe mulige angripere. Konvensjonelle styrker som krigsfly, krigsskip og tanks, men også cyber, verdensrommet og hypersoniske systemer blir trukket frem som avskrekking uten bruk av atomvåpen.

4.3.5 Representerer hybrid krigføring noe nytt i Russisk opptreden ovenfor SUS-landene?

De to overordnede utenrikspolitiske målsettingene i Russland har vært å styrke Russlands status som en likeverdig og respektert global stormakt, og regional dominans i hele SUS-området. Russisk militær tenkning tilsier at staten bruker de virkemidlene, både militære og sivile, som til enhver tid anses best egnet (Grandhagen, 2015). Konflikter variere i intensitet fra frossen til åpen militær konfrontasjon, og overgangene er flytende. Helhetlig tilnærming til maktanvendelse, hvor virkemidlene ses i sammenheng med hverandre, har fått økende støtte i den russiske forsvarsledelsen. Russland har tradisjonelt anvendt et bredt spekter av virkemidler, både militære og sivile, åpent og fordekt. I konflikten med Ukraina har Russland imidlertid klart å integrere og koordinere virkemidlene på tvers av ulike nivåer. Både taktiske, operasjonelle, strategiske og politiske målsetninger ser ut til å bli nådd uten en militær intervensjon fra Vesten.

Samtidig ser det ut til at de ulike krigene har vært instrumentell for en økende sentralisering av makt hos presidenten, noe som kan ha forsterket graden av hybrid tilnærming. Tsjetsjenia, Georgia og Ukraina representerer derfor ulike modenhetsgrader av russisk krigføring, der den felles målsetningen for alle tre krigene har vært å skape forutsetning for å dominere hele SUS-området. Sentralisering av makt og russisk hybrid krigføring kan derfor ha vært gjensidig forsterkende. Russlands opptreden i Georgia (2008) kan ha fremstått for russiske myndigheter som mer effektiv i å hindre en vestlig utvidelse østover, samt bidratt til å hindre etableringen av et amerikansk missilforsvar, enn trusler om bruk av atomvåpen.

Den økonomiske krisen i 2008 traff Russland hardest av alle G-20 landene. Etter krigen i Georgia har det imidlertid vært en tydelig politisk og finansiell vilje til å forbedre tilstanden i de væpnede styrkene (Zysk, 2013). For å realisere det nye forsterkningskonseptet er det gjennomført og foreslått store endringer i kommando- og kontrollstrukturen og personellestrukturen, samt fornying av materiellparken (Zysk, 2013, s. 7-11). Til tross for at det russiske forsvaret fortsatt er langt fra den makten Russland ønsker å disponere, har Putin lykket med å innføre en rekke endringer med positiv effekt på den generelle tilstanden i forsvarssektoren.

For det første skal omstilling i kommando- og styrkestrukturen har ført til at de seks militære distriktene blir redusert til fire nye, inndelt i ansvarsområdene vest, sør, senter og øst (Zysk, 2013, s. 7). Fokus har vært på å utvikle evnen til fellesoperasjoner både på tvers av grenene og i samarbeid med styrker fra andre ministerier og sikkerhetstjenester. Samtidig har det vært en systematisk og kraftig økning i antall militære øvelser de siste årene. Øvelsene er brukt til å teste de nye strukturelle endringene i forsvaret, samt avdekke ytterligere mangler, kampberedskap og strategisk mobilitet.

For det andre innebærer endringer i personellstruktur at det russiske forsvaret skal bestå av 1,7 millioner soldater (Zysk, 2013, s. 8). Samtidig skal det russiske Forsvarsdepartementet og Generalstaben reduseres med omkring 60 prosent, mens andelen yngre offiserer skal økes betraktelig. En sentral del av reformen er å bygge opp et delvis profesjonelt forsvar. Det skal imidlertid har vært store utfordringer i forbindelse med å oppnå ønsket økning i antall kontraktsoldater, og ulike tiltak som økt lønn og bedre pensjon har vært nødvendig.

For det tredje planlegger Russland å fornye materiellparken gjennom å bruke anslagsvis 4000 milliarder kroner frem til 2020 (Zysk, 2013, s. 9). Selv om den kjernefysiske triaden ligger høyest på prioriteringslisten i våpenprogrammene med 10 prosent, er det fortsatt igjen 3600 milliarder kroner til fornying av annet utstyr og infrastruktur. En nedslitt materiellpark og få treningstokt har gitt luftmakten høy prioritet i moderniseringsprogrammet. Samtidig blir marinen styrket med korvetter, fregatter, patruljeskip og spesialiserte sjøfartøyer. Andre høyt prioriterte oppgaver er byggingen av angrepsundervannsbåter, ikke-strategiske undervannsbåter og interkontinentale ballistiske missiler. Det russiske Forsvarsdepartementet ønsker også å opprette en cyberkommando med både offensive og defensive roller (Zysk, 2013).

Utviklingen av russisk hybrid krigføring synes også å ha skjedd i takt med vestlige erfaringer. Samtidig fremstår annekteringen av Krim som noe nytt. NATOs kjerneoppgaver krisehåndtering og partnerskap for fred, har ikke klart å hindre Russlands endring av internasjonale godkjente territoriale grenser. Både NATOs helhetlige tilnærming og russisk hybrid krigføring bygger på bruk av de fire maktinstrumentene militærmakt, økonomisk makt, politisk makt og sivilmakt. Mens Vestens respons til nå har vært avgrenset til økonomiske, politiske og sivile sanksjoner, har russisk bruk av økonomiske, politiske og sivile virkemidler blitt integrert med bruk av en mer moderne militærmakt. Russiske myndigheter har dermed funnet en måte å utfordre det amerikanske konvensjonelle hegemoniet og USAs allierte på. En irregulær tilnærming kan ha gitt

et resultat som står i et rimelig forhold til innsatsen, uten at det så langt har utløst vestlig militær intervensjon.

Ved å utnytte egne styrker mot vestlige svakheter kan det tyde på at den russiske hybride krigføringen er en form for utmattelseskrig mot den vestlige helhetlige tilnærmingen. Til tross for at verdien på den russiske rubelen har falt betydelig det siste året, har Putins popularitet i Russland steget. Det vestlige samholdet slår samtidig sprekker. NATO-landene har delt seg i tre grupper. Den første gruppen ledet av Storbritannia og USA, ønsker en hardere linje ovenfor Russland (Ditz, 2015). Den andre gruppen med Tyskland og Frankrike i spissen ønsker å fortsette de politiske og økonomiske sanksjonene (Goggins, 2015). Den siste gruppen består av særlig sør-europeiske land som ikke har kommet seg etter den økonomiske krisen i 2008 (Kacprzyk, 2015). Særlig Hellas og Spania har behov for økt økonomisk stimulans og mistet en av sine viktigste handelspartnere gjennom sanksjonene mot Russland. Disse landene er villig til å vise ettergivenhet ovenfor Russland.

Dersom Russland lykkes med å undergrave vestlige velgeres tro på at NATOs *krisehåndtering* og *partnerskap for fred* er tilstrekkelig for å hindre russisk fremferd i SUS området, vil dette kunne sette vestlige politikere under press. Det er ingen klar utfordrer til Putin i dag. Putin har dermed sikret seg at han kan sitte som president frem til 2024. Vestlige regjeringer kan bli byttet ut hvert fjerde år. Vestlige stater kan da bli tvunget til å revurdere NATOs utvidelse østover. Dermed vil russisk dominans i SUS-området være sikret.

5 Konklusjon og betraktninger

Denne studien har redegjort for sentrale trekk ved atomvåpenstrategi og hybrid krigføring som to uavhengige fenomener. Deretter ble det studert hvordan russisk atomvåpenstrategi og russisk hybrid krigføring har utviklet seg. Sentrale spørsmål har vært om atomvåpenstrategien har vært konstant og om hybrid krigføring representerer noe nytt. Oppgaven vil nå sammenligne funnene og se hvordan hybrid krigføring kan ha påvirket russisk atomvåpenstrategi.

Problemstillingen i denne studien har vært *hvilke konsekvenser har russisk hybrid krigføring for Russlands atomvåpenstrategi?* Både atomvåpenstrategien og hybrid krigføring har til hensikt å nå Russlands målsetninger om innflytelse gjennom regional dominans og styrking av Russlands status som global stormakt.

I denne studien viser teorigrunnlaget at ulike perspektiver kan være med på å motivere en stats valg av atomvåpenstrategi. Atomvåpen fremstår samtidig som lite egnet til både å opprettholde målsetningen om status som en global stormakt og målsetningen om regional dominans. Regional bruk av atomvåpen gjør at Russland fremstår som en svak stat, og undergraver dermed den globale stormaktstatusen. Den konvensjonelle trusselen NATO-utvidelsen østover representerer etter 1999 må avskrekkes på en annen måte.

Teorigrunnlaget viste videre at en irregulær tilnærming kan gi et resultat som står i rimelig forhold til innsatsen, uten at det bryter den territorielle integriteten til NATO. Russisk innsats rettet mot å undergrave NATOs to resterende kjerneoppgaver, *krisehåndtering* og *samarbeid for fred*, kan svekke NATO-landenes tro på at alliansen vil lykkes med videre utvidelse. Dette innebærer et hybrid krigføringskonsept som implementerer og koordinerer konvensjonell militærmakt på alle nivå med irregulære metoder integrert med politiske, økonomiske eller sivile virkemidler. Kombinert med desinformasjon som tåkelegger egen involvering inntil en fordelaktig forhandlingssituasjon er etablert, kan det sikre russisk dominans i SUS-området.

Funnene i teorikapitlet indikerer at hybrid krigføring kan utfylle atomvåpenstrategiens rolle i å opprettholde regional dominans, slik at atomvåpenstrategien styrker Russlands status som global stormakt. For å undersøke dette har studien sett på om russisk atomvåpenstrategi har endret seg fra 1991 til 2014, og om hybrid krigføring representerer noe nytt i russisk opptreden ovenfor SUS-landene.

Denne studien antyder at den russiske presidentens rolle i Russlands atomvåpenstrategi og hybrid krigføringskonsept har blitt stadig mer sentral. Både atomvåpenstrategien og hybrid krigføring har tilsynelatende bidratt til å øke sentraliseringen av makt til det russiske presidentembetet, samtidig som en sentralisering av makten har muliggjort utviklingen av hybrid krigføring og prioritering av strategiske atomvåpen. De russiske utenrikspolitiske konseptene viser at prioriteten for den russiske administrasjonen dreide fra innenrikspolitiske forhold etter den kalde krigen til utenrikspolitiske forhold etter årtusenskiftet.

Studien peker på at den overordnede atomvåpenstrategien har vært prioritert mot å styrke Russlands globale innflytelse, og har vært en kontinuitet gjennom hele perioden. Militærdoktrinene fra 1993, 2000, 2010 og 2014 vektlegger alle den strategiske rollen til russiske atomvåpen. Fra et sikkerhetsperspektiv har gjensidig gjengjeldelse mot USA ligget til grunn i hele perioden, men har hatt ulikt innhold. Mangelen på konvensjonell paritet med Vesten etter den kalde krigen ble forsøkt utlignet gjennom fjerning av selvpålagt forkjøpsbegrensninger og en stor beholdningen av ikke-strategiske atomvåpen uten at dette ble operasjonalisert. Jeltsins overbevisning om den automatiske garantien og en anstrengt økonomisk situasjon, gjorde det nødvendig å bygge ned atomvåpenarsenalet. I tråd med Waltz teori, rettet russisk atomvåpenstrategi seg inn mot minimal tilstrekkelighet rundt årtusenskiftet. De strategiske rakettskykene skulle reduseres fra en triade til en monade, mens de ikke-strategiske atomvåpnene skulle reduseres til en fjerdedel.

Kosovokrisen og NATO-utvidelsen i 1999, samt USAs manglende interesse for å fortsette nedrustningsforhandlingene bidro til å undergrave russiske ambisjoner om likeverd og respekt som global stormakt. Nedbyggingen ble stoppet, men NATO-utvidelsen fortsatte i 2004 og 2009, samtidig som amerikanske planer om et missilforsvar i Europa skapte bekymring for russisk evne til avskrekking. Samtidig antyder studien at den russiske videreføringen av ikke-strategiske atomvåpen i liten grad kan forklares fra et sikkerhetsperspektiv. Selv om taktiske øvelser har inkludert simuleringer av atomvåpen, har russiske ikke-strategiske atomvåpen ingen fremtredende rolle i militærdoktrinene eller i moderniseringsprogrammer. Imidlertid kan både et norm- og et innenriksperspektiv bidra ytterligere til å forklare russisk vektlegging av de ikke-strategiske atomvåpnene.

I et normperspektiv ga symbolverdien av atomvåpen Russland en særstilling i forhandlingene med USA. Den økonomisk motiverte russiske nedrustningen gjorde at USA ikke så behov for å fortsette forhandlingene. Samtidig ville et amerikansk missilforsvar trolig redusere troverdigheten av

russisk gjenværende avskrekking og svekke den gjensidige avskrekkingen mellom øst og vest. Russiske myndigheter ville ha mistet nødvendig pressmiddel i forhandlingene med USA. Også fundamentet for det militær-industrielle komplekset ville i et innenriksperspektiv ha blitt revet bort.

I et innenriksperspektiv er den oligarkiske naturen i statskapitalismen som kan forklare de ikke-strategiske atomvåpnene. Høy grad av monopolisering, korrupsjon og kriminalitet i russisk politikk, har skapt en forsvarsindustri som til tross for lav produksjonsevne, manglende kvalitetskontroll, synkende fagkompetanse og ineffektiv ressursbruk har tette bånd til Generalstaben. Generalstabens lobbyvirksomhet gjennom innplassering av offiserer i president administrasjonene og Dumaen, har bidratt til å opprettholde korrupsjonen og de tette båndene mellom Forsvarsdepartementet, Generalstaben og forsvarsindustrien.

Funnene i denne studien gjør det vanskelig å argumentere for hvordan atomvåpenstrategien skal bidrar til regional dominans. De kan ha en overordnet rolle, som legger bånd på eskaleringsmuligheter for NATO, men en uttalt regional katalytisk- eller asymmetrisk eskalasjonsstrategi vil undergrave statusen som likeverdig og respektert. Samtidig vil en slik strategi kunne skape et større sikkerhetsdilemma, der flere av SUS-landene kan føle seg presset til å søke garantier fra Vesten. Volumet av ikke-strategiske atomvåpen ser derfor ut til å bidra til global innflytelse fra et normperspektiv,

Russland har tradisjonelt anvendt et bredt spekter av virkemidler, både militære og sivile, åpent og fordekt. Krigene i Tsjetsjenia, Georgia og Ukraina har derfor flere likhetstrekk og har vært viktig for presidentens økte maktposisjon, samtidig som utviklingen synes å ha skjedd i takt med vestlige erfaringer. Tsjetsjenia, Georgia og Ukraina representerer dermed ulike modenhetsgrader av russisk krigføring, der felles målsetning har vært regional innflytelse. Funnene i denne studien tyder imidlertid på at krigen i Tsjetsjenia (1999) var siste fase i en innenrikspolitisk konsolideringen av den russiske føderasjonen. Bruk av militærmakt var ikke koordinert eller integrert med andre virkemidler, men var en nyttig maktdemonstrasjon for Putins første presidentvalgkamp. Georgia (2008) kan ha vist seg mer effektiv i å hindre en vestlig utvidelse østover enn trusler om bruk av atomvåpen. Samtidig avdekkte operasjonene i Georgia at koordineringen mellom de ulike nivåene ikke var tilstrekkelig for å nå de overordnede langsiktige målsetningene, og at det var store mangler i de militære styrkene.

Til tross for den økonomiske krisen i 2008 har det vært en tydelig politisk og finansiell vilje til å forbedre tilstanden i de væpnede styrkene. Et nytt forsterkningskonsept har medført store endringer i kommando- og kontroll struktur og personellstrukturen, samt fornying av materiellparken. Selv om de russiske styrkene ikke kan måle seg med vestlige militær dominans, har Putin fått et mer anvendelig sikkerhetspolitisk verktøy for å hevde regional innflytelse.

Funnene i studien viser også at krigen i Ukraina skiller seg fra Tsjetsjenia og Georgia. Russiske virkemidler har blitt integrert og koordinert på tvers av ulike nivåer og satt NATOs kjerneoppgaver *krisehåndtering* og *partnerskap for fred* på prøve. Russisk bruk av økonomiske, politiske og sivile virkemidler har blitt integrert og koordinert med militærmakt kombinert med irregulære styrker inne i Ukraina. Vestlige økonomiske, politiske og sivile sanksjoner har så langt ikke klart å hindre endringen av internasjonale godkjente grenser. NATOs helhetlige tilnærming og russisk hybrid krigføring fremstår derfor som en moderne versjon av utmattelses krigføring.

Dersom Putin lykkes med å undergrave vestlige velgeres tro på at NATOs krisehåndtering og partnerskap for fred er tilstrekkelig for å hindre russisk fremferd i SUS området, vil dette kunne sette vestlige politikere under press. Dermed vil russisk hybrid krigføring ha bidratt til å sikre dominans i SUS-området, på en måte som atomvåpen ikke har klart. Hybrid krigføring har dermed potensialet til å utfylle atomvåpenstrategiens rolle i å opprettholde regional dominans. Dette vil kunne frigjøre Russland til å kunne rendyrke en strategisk atomvåpenstrategien for å understøtte ambisjonen om Russland som respektert og likeverdig global stormakt. Dette svekker Waltz sin teori, fordi en regional bruk av atomvåpen dermed kan undergrave statusen som stormakt. En russisk modernisering av de russiske konvensjonelle styrkene i tråd med den nye militærdoktrinen fra 2014 og de økonomiske prioritene kombinert med andre virkemidler vil fortsatt være relevant for Russland i å avskrekke NATOs utvidelse.

Dersom Putin fortsetter å avskrekke NATOs utvidelse østover med atomvåpen, kan det indikere at russiske myndigheter frykter at andre atommakter er i ferd med etablerer en strategi basert på kjernefysisk overlegenhet eller forsvarsdominans ovenfor Russland. Dette kan undergrave russisk stormaktstatus, og kombinasjonen av hybrid krigføring og kjernefysisk avskrekking kan dermed være en gardering fra russisk side mot et fremtidig amerikansk missilforsvar i Europa.

Kildeliste

- Adamsky, D. (2013). Nuclear Incoherence: Deterrence Theory and Non-Strategic Nuclear Weapons in Russia. *Journal of Strategic Studies*, 37(1), 91-134. doi: 10.1080/01402390.2013.798583
- Allison, R. (2014). Russian 'deniable' intervention in Ukraine: how and why Russia broke the rules. [Article]. *International Affairs*, 90(6), 1255-1297. doi: 10.1111/1468-2346.12170
- Allison, R., Light, M., & White, S. (2006). *Putin's Russia and the enlarged Europe*. London: Chatham House.
- Arbatov, A. (2010). Russia. I H. Born, Gill, B. (red.) (Red.), *Governing the Bomb. Civilian Control and Democratic Accountability of Nuclear Weapons* (s. 51–77). Oxford & New York: Oxford University Press.
- Art, R. J., & Waltz, K. N. (2009). *The Use of force: military power and international politics*. Lanham, Md.: Rowman & Littlefield.
- BBC. (2015, 17. mars). Film "Crimea: Road to the motherland" - Putin text, *BBC Monitoring Former Soviet Union*. Hentet fra <http://search.proquest.com/docview/1663948963?accountid=8017>
- Belopolsky, H. (2008). *Russia and the challengers: Russian alignment with China, Iran and Iraq in the unipolar era*. Hampshire: Palgrave.
- Berli, E. (2012). *Innblikk i fellesoperasjoner - synergi gjennom felles innsats* (Vol. 01/2012). Oslo: Forsvarets stabsskole.
- Blank, S. (2008). Threats to and from Russia: An Assessment. [Article]. *Journal of Slavic Military Studies*, 21(3), 491-526. doi: 10.1080/13518040802313746
- Blank, S. (2011). *Russian nuclear weapons: past, present, and future*. Carlisle Barracks, Pa.: SSI.
- Bondø, T.-H. (2015, 17. mars). Putins atomknapp-uttalelse ga E-sjefen hakeslipp, VG Hentet fra <http://www.vg.no/nyheter/utenriks/putins-atomknapp-uttalelse-ga-e-sjefen-hakeslipp/a/23416473/>
- Buckley, E. P., Ioan. (2015, 20. april). NATO's Article 5 and Russian Hybrid Warfare *Atlantic council*. Hentet fra <http://www.atlanticcouncil.org/en/blogs/natosource/nato-s-article-5-and-russian-hybrid-warfare>
- Cimbala, S. J. (2010). *Nuclear weapons and cooperative security in the 21st century: the new disorder*. Oxon: Routledge.
- Clausewitz, C. v. (1880). *Vom Kriege*. Berlin: Clausewitz.
- Clausewitz, C. v., Howard, M. C., & Paret, P. (1993). *On war: edited and translated by Michael Howard and Peter Paret*. London: David Campbell publ.
- Daltveit, E., Ydstebø, P., & Geiner, J. F. (2010). *Trender i militære operasjoner*. Kjeller: Forsvarets forskningsinstitutt.
- Ditz, J. (2015, 8. februar). NATO Divided as US, Britain Oppose Ukraine Hentet fra <http://news.antiwar.com/2015/02/08/nato-divided-as-us-britain-oppose-ukraine-peace-efforts/>
- Etterretningstjenesten. (2015). *Etterretningstjenestens vurdering: Fokus 2015* Oslo: Forsvaret.
- Gavin, F. J. (2012). Politics, History and the Ivory Tower-Policy Gap in the Nuclear Proliferation Debate. [Book Review]. *Journal of Strategic Studies*, 35(4), 573-600. doi: 10.1080/01402390.2012.715736
- Gilje, N., & Grimen, H. (1995). *Samfunnsvitenskapenes forutsetninger: innføring i samfunnsvitenskapenes vitenskapsfilosofi*. Oslo: Universitetsforl.
- Goggins, S. (2015, 20. mars). NATO Divided Over Ukraine Policy, *The Moderate*. Hentet fra <http://themodcon.com/nato-divided-over-ukraine-policy/>

- Grandhagen, K. (2015). Trusler og risiki for Norge i et endret sikkerhetsbilde. I Etterretningstjenesten (Red.). Oslo: Oslo militære Samfund.
- Hammes, T. X. (2005). War involves into the fourth generation. *Contemporary security policy*, 26(2), 189-221.
- Hargreaves, S., & Cunningham, A. (2004). The politics of terror. [Letter]. *The Lancet*, 363(9425), 1999-2000.
- Hinnebusch, R. (2007). The US Invasion of Iraq: Explanations and Implications. [Article]. *Critique: Critical Middle Eastern Studies*, 16(3), 209-228. doi: 10.1080/10669920701616443
- Hoffman, F. G. (2009). Hybrid vs. compound war the Janus choice. (Cover story). [Article]. *Armed Forces Journal*, 146(3), 14-44.
- Hovi, J., & Malnes, R. (2011). *Anarki, makt og normer: innføring i internasjonal politikk*. Oslo: Abstrakt forl.
- Hughes, J. (2001). Chechnya: The Causes of a Protracted Post-Soviet Conflict. [Article]. *Civil Wars*, 4(4), 37.
- Høiback, H. (2011). Hva er strategi? I H. Edström & P. Ydstebø (Red.), *Militærstrategi på norsk: en innføring* (s. 36-79). Oslo: Abstrakt.
- Jacobsen, D. I. (2005). *Hvordan gjennomføre undersøkelser?: innføring i samfunnsvitenskapelig metode*. Kristiansand: Høyskoleforl.
- Kacprzyk, A. (2015). Deterring Russia after Ukraine: CEE Divided on the Future of NATO Policy. *PISM Policy paper*, 13(96).
- Kanet, R. E. (2011). *Russian foreign policy in the 21st century*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Kjøllberg, A., & Jeppesen, M. (2001). *En modell for sikkerhetstenkning etter den kalde krigen*. Kjeller: FFI.
- Kristensen, H. M., & Norris, R. S. (2012). Nonstrategic nuclear weapons, 2012. *Bulletin of the Atomic Scientists*, 68(5), 96-104. doi: 10.1177/0096340212459040
- Kristensen, H. M., & Norris, R. S. (2013). Global nuclear weapons inventories, 1945–2013. *Bulletin of the Atomic Scientists*, 69(5), 75-81. doi: 10.1177/0096340213501363
- Kruse, J. E. (2015, 16. mars). -Putin vil gjøre vesten redd og engstelig med uttalelser om atomvåpen, *NRK*. Hentet fra http://www.nrk.no/verden/president-putin_-var-klar-til-a-bruke-atomvapen-pa-krim-1.12263177
- Lind, W. S. (1989). The Changing Face of War: Into the Fourth Generation. *Marine Corps Gazette*(9), 22-26.
- Mattis, J. N., & Hoffman, F. (2005). FUTURE WARFARE: THE RISE OF HYBRID WARS. [Article]. *U.S. Naval Institute Proceedings*, 131(11), 18-19.
- Mearsheimer, J. J. (2014). Why the Ukraine Crisis Is the West's Fault (Vol. 93, s. 77-89): *Foreign Affairs*.
- Mendras, M. (2012). *Russian politics: the paradox of a weak state*. London: Hurst pub.
- Narang, V. (2010). Posturing for peace?: Pakistan's nuclear postures and south Asian stability. 34, S.38-78.
- NATO. (2008). Bucharest Summit Declaration Hentet 19. mars, 2015, fra http://nato.int/cps/en/natohq/official_texts_8443.htm?selectedLocale=en
- NATO. (2010). *Strategic Concept 2010 : Active Engagement, Modern Defence*. Brussels: NATO.
- NATO. (2012). A short history of NATO. Hentet 19. mars, 2015, fra <http://www.nato.int/history/nato-history.html>
- NATO. (2014). Wales Summit Declaration 120. Hentet 19. mars, 2015, fra http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm?selectedLocale=en

- Parfitt, T., & Freeman, C. (2014, 30. august). Belligerent Putin rattles his nuclear sabre at the West, *The Daily Telegraph*, s. 18. Hentet fra <http://search.proquest.com/docview/1558229472?accountid=8017>
- Ringdal, K. (2007). *Enhet og mangfold: samfunnsvitenskapelig forskning og kvantitativ metode*. Bergen: Fagbokforl.
- Sagan, S. D. (1997). Why do states build nuclear weapons?: Three models in search of a bomb. *International Security*, 21(3), 54-86.
- Sagan, S. D., & Waltz, K. N. (2013). *The spread of nuclear weapons: an enduring debate*. New York: W. W. Norton & Company.
- Sharkov, D. (2015, 15. april). Russia Engaging in 'Hybrid War' With Europe, Says Former Nato Chief, *Newsweek*. Hentet fra <http://www.newsweek.com/2015/04/24/former-nato-chief-says-europe-hybrid-war-putin-322293.html>
- Shoumikhin, A. (2012). Nuclear Weapons in Russian Strategy and Doctrin. I S. Blank (Red.), *Russisan Nuclear weapons: Past, Present and Future* (s. 99-160). Carlisle Barracks, Pa.: SSI.
- Sokov, N. (2012). Russian Perspectives on Non-Strategic Nuclear Weapons. I T. Nichols, Stuart, D., McCausland, J.D. (red.) (Red.), *Tactical Nuclear Weapons and NATO* (s. 199-226). Carlisle: Strategic Studies Institute, US Army War College.
- Solana, J. (1999). NATO's Success in Kosovo. [Article]. *Foreign Affairs*, 78(6), 114-120.
- Strachan, H. (2010). Strategy or alibi?: Obama, McChrystal and the operational level of war (s. 157-182.). Oxford: Brassey's.
- Tikk, E. K., Kadri; Rännimeri; Kert, Mari; Talihärm; Vihul, Liis. (2008). *Cyber Attacks Against Georgia: Legal Lessons Identified IE*. Tikk (Red.). Tallinn: Cooperative Cyber Defence Centre of Excellence.
- Torset, N. S. (2015, 21. mars). Russisk amabassadør truer Danmark med atomangrep, *Aftenposten*. Hentet fra <http://www.aftenposten.no/nyheter/uriks/Russisk-amabassador-truer-Danmark-med-atomangrep-7952994.html>
- Wegren, S. K. (2013). *Return to Putin's Russia: past imperfect, future uncertain*. Lanham, Md.: Rowman & Littlefield.
- Weitz, R. (2014). Russia's New Military Doctrine Hypes NATO Threat. [Article]. *World Politics Review (Selective Content)*, 1-1.
- Yin, R. K. (2014). *Case study research : design and methods*. Los Angeles, Calif. [u.a.]: Sage Publ.
- Ziegler, C. E. (2006). The Russian Diaspora in Central Asia: Russian Compatriots and Moscow's Foreign Policy. [Article]. *Demokratizatsiya*, 14(1), 103-126.
- Zysk, K. (2013). Mot et moderne russisk forsvar? : utviklingstrender i militær modernisering og strategisk tenkning. *Norsk militært tidsskrift*, 183(3), 9.